

Marin Srakić

(*Đakovačko-osječka nadbiskupija, Đakovo*)

ĐAKOVAČKI INCIDENT 1930. GODINE

UDK 94(497.5 Đakovo)“1930“

Pregledni rad

Primljeno: 31. kolovoza 2014.

Nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije nastala je 1. prosinca 1918. Kraljevina Srba Hrvata i Slovenaca, koja je obuhvatila područja Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije. Jedna od osnovnih ideja tog razdoblja, kojom su se mnogi zanosili, bila je ideja „jugoslavenstva“, čiji bi „korifej“ bio Josip Juraj Strossmayer, bosanski i srijemski biskup. Zbog srpskog hegemonizma i centralizma, u toj je mladoj državi odmah po njezinu utemeljenju došlo do napetosti, a vrhunac je bio atentat u beogradskoj Narodnoj skupštini, u kojem su - i od posljedica kojeg su - smrtno stradali Stjepan Radić i drugi hrvatski zastupnici, članovi Hrvatske seljačke stranke. O 25. obljetnici smrti biskupa Strossmayera jedna velika skupina Beograđana došla je na izlet u Đakovo, u namjeri da se pokloni „senima velikog Jugoslavena“. Tom prigodom održano je nekoliko govora u kojima se slavilo „Strossmayerovo jugoslavenstvo“. Pred vratima katedrale, u ime odsutnog biskupa Antuna Akšamovića, goste je pozdravio dr. Andrija Spiletak, generalni vikar. U govoru je, između ostaloga, rekao: *Ni sablje, ni kundaci ni glavnjače ne mogu da oplemene ljudska srca, niti da ih zagriju za uzvišena djela.* Te njegove riječi izazvale su veliko ogorčenje nekih prisutnih. Stvar je došla do političkih vlasti, tj. do bana Josipa Šilovića i ministra pravde, čak do Kralja, i zatražena je istraga. Intervenirao je biskup Akšamović, koji je s ministrom pravde dogovorio da dr. Spiletka ukori i ukloni sa službe direktora biskupijske kancelarije, i tako ga spasi od disciplinskog suda i kazne zatvora. Ovim radom želim *in extenso* osvijetliti događaj koji se zbio pred „Strossmayerovom“ đakovačkom katedralom 1930. godine, tj. za vrijeme Šestosiječanjske diktature - a koji je pao u zaborav - kada su neki biskupa Josipa Jurja Strossmayera veličali kao „začetnika“ jugoslavenstva i „proroka“ Jugoslavije. Glavni protagonist toga događaja bio je dr. Andrija Spiletak, generalni vikar Đakovačke biskupije. U oblikovanju građe koriste se, kao osnovni izvor, novine koje su zabilježile i komentirale događaj te dokumenti koji se čuvaju u Nadbiskupskom arhivu u Đakovu (Prilozi).

Ključne riječi: Andrija Spiletak, jugoslavenstvo, Strossmayer, diktatura kralja Aleksandra, gosti iz Beograda, novinski izvještaji, Antun Akšamović.

Političke prilike u Kraljevini SHS/Jugoslaviji nakon Prvoga svjetskog rata

Uoči Prvoga svjetskog rata i tijekom njega u Hrvatskoj je u znatnoj mjeri ojačala jugoslavenska nacionalna ideologija, a sve važnije političke stranke, skupine i pojedinci vidjeli su izlaz u zajedničkoj južnoslavenskoj državi.¹ Nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije nastala je, 1. prosinca 1918. godine, Kraljevina Srba Hrvata i Slovenaca, koja je obuhvaćala područja Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije, kasnije preimenovana u Kraljevinu Jugoslaviju, na čelu s dinastijom Karađorđevića. Za neke je ona bila politički ideal i ostvarenje sna o kojem su sanjali. Ali, bilo je i onih koji su poslušali savjet Stjepana Radića: *Ne srljajte ko guske u maglu!*,² tj. ne sklapajte nikakve sporazume prije nego što saznate kakve stavove imaju Srbi. Od samog početka te političke tvorevine, zbog srpske su hegemonije i centralizma rasle napetosti i nezadovoljstva na svim područjima građanskog života. Ono što je Stjepan Radić predviđao događalo se kroz cijelo vrijeme postojanja te države. Već u prvim godinama Radić je sam regentu Pavlu podnio predstavku u kojoj mu je predstavio situaciju: „Od 1. prosinca 1918. do danas sveukupni hrvatski narod, tj. hrvatsko seljaštvo, bez iznimke, s velikom većinom hrvatske inteligencije ne samo što se ne smatra oslobođenim nego se smatra tako potlačenim kako nije bio još nikada u svoj svojoj prošlosti. (...) Počevši od 1. XII. 1918. pa do dana današnjega vojska i oružništvo Vašega Kraljevskog Visočanstva izvršuje danomice najsramočnije nasilje, tj. batina-nje, i to ne možda poradi pljačke i radi krađe ili radi bjegstva iz vojske – što je također po hrvatskim zakonima nedopustivo i kažnjivo kao zlouporaba uredovne vlasti – nego radi republikanskoga mišljenja i uvjerenja...“³ Napetost je dosegla vrhunac 20. lipnja 1928. godine, kad je Puniša Račić, zastupnik Narodne radikalne stranke, u Narodnoj skupštini izvršio atentat na Stjepana Radića, Pavla Radića, Đuru Basaričeka, Ivana Pernara i Ivana Grandu, zastupnike Hrvatske seljačke stranke.⁴

Nakon tog tragičnog događaja kralj Aleksandar I. Karađorđević raspustio je Narodnu skupštinu i 6. siječnja 1929. uveo tzv. Šestosiječanjsku diktaturu. Svojim ukazom zabranio je rad svih političkih stranaka s nacionalnim, vjerskim ili regionalnim obilježjem, zabranjeni su politički skupovi, uvedena stroga cenzura novina i knjiga, onemogućen rad sindikata, itd. Pojačan je po-

¹ Ljubomir Antić, Diktatura kralja Aleksandra, *Vijenac*, 388, 15. siječnja 2009, 12-13.

² Stjepan Radić, *Politički spisi*, prir. Zvonimir Kulundžić (Zagreb: Znanje, 1971), 332, 334.

³ Stjepan Radić, Poruka zastupničke republikanske većine regentu Kraljevine Srbije Aleksandru, od 11. veljače 1921., *Politički spisi*, 349.

⁴ Hrvoje Matković, *Povijest Hrvatske seljačke stranke* (Zagreb: Naklada Pavičić, 1999); Zvonimir Kulundžić, *Atentat na Stjepana Radića* (Zagreb: Stvarnost, 1967), 373 i dalje.

licijski teror (premlaćivanja, mučenja, ubojstva), politički protivnici ne samo da su zatvarani, nego i ubijani. Proklamirana je ideologija „integralnog jugoslavenstva“ pa je u tom smislu promijenjeno i ime države: Kraljevina Jugoslavija. Osnovan je posebni Sud za zaštitu države, koji je prijekim postupkom sudio političkim protivnicima. Na ulici je u veljači 1931. godine u Zagrebu ubijen prof. dr. Milan Šufflay, hrvatski povjesničar. Simbol toga režima bila je Glavnjača, zloglasni zatvor o kojem je Miroslav Krleža u svom Predgovoru knjizi Rajka Jovanovića „Glavnjača kao sistem“ napisao: „Pred našim očima ubijaju se politički uhapšenici i nestaju netragom iz zatvora; tuberkulozni ljudi zatvaraju se u betonske samice pune vode, vlasti se groze Dunavom, ljudi se dave, biju batinama, vrećama punim pijeska, žilama, kundacima i bokserima, ljudi se vežu naglavce i zatvaraju u dimnjak, po četiri čovjeka žive na prostoru od jednog kvadratnog metra, i sve to traje već punih deset godina, a da se do današnjeg dana nije još našao nitko da napiše sistematski prikaz ovog našeg rasnog, vidovdanskog, clairvoyantnog paklenog misterija.“⁵

Informativni listovi kao što su *Jutarnji list*, *Obzor*, *Novosti*, *Večer*, *Novo doba* i drugi morali su pisati samo ono što je odobrila vlast. Donesen je novi Zakon o zaštiti države i provedene su izmjene u Zakonu o štampi. Urednici glavnih novina i drugi djelatnici tiska bili su proganjani i ubijani.⁶ Ni političke stranke u Hrvatskoj nisu se jasno očitovale o novonastaloj situaciji. I nakon toga događaja još uvijek je bilo onih koji su se oduševljavali Jugoslavijom, ali ih je bilo sve manje, a u školskim udžbenicima Strossmayer se nije više toliko veličao kao prethodnik nove države, nego kao „veliki mecena“ i „veliki dobrotvor“.⁷

Jugoslavenstvo biskupa Josipa Jurja Strossmayera

Od samog početka Kraljevine SHS/Jugoslavije biskup Strossmayer smatran je njezinim kulturnim i političkim prethodnikom, neki su od toga stvorili pravi mit. Po mišljenju akademika Dubravka Jelčića, „po svojem jugoslavenstvu on je bio desetljećima najviše poznat i gotovo jedino spominjan, od jednih zbog toga slavljen, od drugih, obratno, napadan i osporavan. Mnogima je i danas Strossmayerovo ime sinonim jugoslavenstva, i što je još gore, onoga jugoslavenstva koje se realiziralo 1918. i, u formalnom pogledu rekonstruirana-

⁵ Miroslav Krleža, Predgovor knjizi Rajka Jovanovića „Glavnjača kao sistem“, *Deset krvavih godina* (Zagreb, 1957), 612-614.

⁶ Bosiljka Janjatović, *Politički teror u Hrvatskoj 1918. – 1935.* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2002), 307-313; Božo Novak, Smrtna presuda građanskome novinarstvu. Povijest novinarstva, prvi dio: Novinarstvo u Hrvatskoj uoči i za vrijeme Drugog svjetskog rata, *Medianali* 1, sv. 2 (2007), 150-151.

⁷ Stefano Petrunaro, *Pisati povijest iznova* (Zagreb, 2009), 122.

no 1945., potrajalo do 1990. (...) Manipulacija Strossmayerovim imenom dosegla je vrhunac poslije 1918., a s manje ili više intenziteta potrajala je sve do danas krivotvoriteljskom praksom 'jugoslovenske' historiografije, koja je kanonizirala, štoviše i betonirala tezu da je ujedinjenjem 1. prosinca ostvaren Strossmayerov politički ideal⁸.

Istina, Strossmayer je govorio o „jugoslavenstvu“, govorio je: „Srbi su naša rođena braća“,⁹ ali je dobro poznao srpsku vladu i srpski narod i njihovu netrpeljivost, čak i mržnju prema katoličanstvu i Hrvatima, kao i prema njemu osobno.¹⁰ Njega je srpska politika proglasila opasnim i od Svete Stolice zahtijevala da ga makne sa službe apostolskog vikara za katolike u Srbiji, a na tu službu da imenuje kaločkog nadbiskupa ili pečušskog biskupa. On je otvoreno priznao: „Krivoj toj politici srpskoj i ja sam kost u grlu i trn u oku“. ¹¹ Iz Strossmayerovih je izjava, napose pisama prijatelju Franji Račkom, teško zamisliti da je on „začetnik“ jugoslavenstva kakvo je propagirala Kraljevina Jugoslavija. On 15. prosinca 1861. godine piše: „Ako je drugo, onda sam opazio, da se neke stvari po srpskih ruku sasvijem srpski, ili bolje rekuć turski rješavaju. Ima Srbina u namjes[ništvu], koji se gledaju i meni i crkvi kat[oličkoj] osvetiti, što se ne ćemo posrbiti.“¹² On je, primjerice, 1883. godine izjavio da su Srbi glavni neprijatelji Hrvata i time pokazao da se prvi odriče svog jugoslavizma. A godinu dana nakon toga, 10. travnja 1884., pisao je biskup istome Račkom pun gorčine: „Narod nam je u vrlo opasnom položaju. Srbi su nam krvavi neprijatelji. Dobro je rekao – mislim Marković – da dočim se mi ljuto borimo prot Madžara, Srbin brat iza leđa na nas navaljuje. Pak da bi to barem bilo njemu za uhar [na korist], nego bi mogao onaj grob, kog Srbi nama kopaju, ujedno i njih pokopati! Već o tomu i vanjske novine pišu, to jest, kako su se Srbi sa Madžari spojili, samo da nas utuku. To je glavna narav i glavna svrha njihove pomirbe sa Madžari.“¹³

Kad se odlučivalo o pitanju naziva Hrvatskog zavoda sv. Jeronima u Rimu, Strossmayer se svim silama borio da se on zove „hrvatski zavod“ (*Institutum croaticum*), a nipošto „jugoslavenski“, odnosno „hrvatski i srpski zavod“. S tim u vezi, pisao je zagrebačkom nadbiskupu Jurju Posiloviću: „Ako

⁸ Josip Juraj Strossmayer, *Izabrani književni i politički spisi I.*, prir. Dubravko Jelčić (Zagreb, 2005), 17, 21.

⁹ Ivan Milčetić, U Barču sa Strossmayerom, u: *Strossmayer Koledar za god 1907*, 84.

¹⁰ Ankica Pečarić i Josip Pečarić, Strossmayer i Srbi, u: *Zbornik radova o Josipu Jurju Strossmayeru*, ur. Ivo Padovan (Zagreb: HAZU, 1997), 81-85.

¹¹ Tade Smičiklas, *Nacrt života i djela Biskupa J. J. Strossmayera*, I. Izabrani njegovi spisi: Govori, rasprave i okružnice (Zagreb, 1906), 84.

¹² Ferdo Šišić, ur., *Korespondencija Rački – Strossmayer*. Knjiga prva (Zagreb, 1928), 7.

¹³ Ferdo Šišić, ur., *Korespondencija: Strossmayer Račkomu, /Đakovo/, 10. apr. 1884; Isti, Rački - Strossmayer*. Knjiga treća (Zagreb, 1930), 118-119.

se kod nas usus loquendi uzme, onda su jugoslaveni bugari (!), tj. umjereni raskolnici, i to tako da Sv. Rimsku Stolicu ne mrze. Srbi su također jugoslaveni, i to tako u najnovije doba raskolnici, da osobitom mržnjom mrze svoju subraću Hrvate katolike. Oni se iz te mržnje druže sa Magjarom i sa Švabom i sa Vlahom, samo da svoju braću Hrvate ponize, unište. Oni bi se u tu svrhu spregli i sa samim paklom... Mi smo Hrvati eo ipso katolici...¹⁴

U pismu Serafinu Vannutelliju, papinskom nunciju u Beču, od 2. prosinca 1885., biskup Strossmayer upozorava na velikosrpske težnje za obnovom Dušanova carstva: „Mađari već dva i više desetljeća posebno nastoje da srpski narod u Hrvatskoj i izvan Hrvatske za svoje ciljeve pridobiju i učine ih svojim nakanama posve odanim. Iskorištavaju u tu svrhu taštinu Srba koji smatraju da su ispred svih drugih pozvani da, uskrisivši carstvo svoga cara Dušana, jedini na Balkanskom poluotoku zavladaju.“¹⁵ Iz Strossmayerovih izjava i pisama ne može se donijeti zaključak da je on „začetnik“ ili „ideolog“ jugoslavenstva.

U Strossmayerovu su Đakovu po pitanju jugoslavenstva postojale dvije političke struje. Jedni su, okupljeni u Demokratsku stranku Đakova, isticali jugoslavenstvo. Pristaše te stranke naveliko su isticali biskupa Strossmayera kao začetnika „jugoslavenstva“. Čak i nakon uvođenja diktature kralja Aleksandra bilo je u Đakovu onih koji su klicali Strossmayeru kao „prvom Jugoslavenu“. Na čelu stranke bio je dr. Ivan Ribar, koji je boravio u Đakovu najprije kao advokatski pripravnik, a potom i kao odvjetnik (1910. – 1923.), i tu vodio živu političko-stranačku djelatnost. On je, kao pristaša hrvatsko-srpske koalicije i veliki Jugoslaven, bio angažiran ne samo na političkom, nego i na kulturnom području, a uz to bio vlasnik i odgovorni urednik *Djakovačkih hrvatskih pučkih novina*. Napose je prijateljevao s biskupom dr. Antunom Akšamovićem, koji je kumovao njegovu sinu Jurici.¹⁶

Dakako, bilo je u Đakovu i onih – naročito među klerom – koji se nisu zanosili jugoslavenstvom, napose ne onim što ga je novonastala država ostvarivala pod krinkom „Strossmayerova jugoslavenstva“. Jedan od njih bio je i „uvjereni pravaš“ dr. Andrija Spiletak, generalni vikar. Da đakovački kler nije bio zadojen „jugoslavenstvom“ pokazuje i činjenica da se nitko ni od starijega ni od mlađega đakovačkog klera nije pridružio „guskama koje su odletjele u maglu“, tj. Beograd (1918.). Štoviše, đakovački klerici bili su otvoreno protiv zajedničke države Hrvata i Srba,¹⁷ što su im zamjerali njihovi prijatelji klerici

¹⁴ Nadbiskupijski arhiv u Đakovu (NAĐ), Strossmayerova korespondencija, br. 1340/1901.

¹⁵ *Korespondencija Josip Juraj Strossmayer – Serafin Vannutelli 1881 – 1887*, prir. Josip Kolanović (Zagreb, 1999), 521.

¹⁶ Zvonko Benašić, Ivan Ribar. *Đakovački portreti: 155 životopisa* (Đakovo, 2011), 28-129.

¹⁷ Marin Srakić, Iz Đakova „guske nisu letjele u maglu“, tj. u Beograd 1918. godine, *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 134 (2006), 689-691.

Nadbiskupskog bogoslovnog sjemeništa u Zagrebu. Đakovački viši kler bio je okupljen oko novina *Narodna obrana* (1920. – 1923.), koje su promijenile ime u *Hrvatska obrana* (1924. – 1935.). Već na početku diktature kralja Aleksandra msgr. dr. Andrija Spiletak, generalni vikar Đakovačke biskupije, svojim je govorom pred đakovačkom katedralom izazvao incident, koji se obično naziva „đakovački incident“.

Dr. Andrija Spiletak: od Dubrovnika do Đakova

Dr. Andrija Spiletak rodio se u Mokošici kraj Dubrovnika 8. 1. 1879.¹⁸ Nakon završene gimnazije u Dubrovniku pohađao je teologiju u Zadru. Za svećenika Dubrovačke biskupije zaređen je 8. rujna 1901. godine. Nakon ređenja imenovan je nadstojnikom studija u centralnom sjemeništu u Zadru. God. 1903. bio je kratko vrijeme upravitelj župe Pridvorje-Konavle. Odatle polazi na visoke teološke studije u Beč, u Zavod sv. Augustina (Augustineum), gdje je, obranivši tezu pod naslovom „De Bogomilis“, postigao doktorat iz teologije 22. prosinca 1906. godine.¹⁹ Nakon povratka u biskupiju imenovan je direktorom biskupske kancelarije u Dubrovniku, biskupskim tajnikom i vjeroučiteljem na višoj gimnaziji te članom društva „Popovski zbor“. Kad je 1911. godine - odlaskom dr. Alojzija Vincetića, profesora biblijskih znanosti na Visokoj bogoslovnjoj školi u Đakovu - upražnjeno mjesto profesora, Spiletak je privatno zatražio od msgr. Ivana Krapca, đakovačkog biskupa, da mu dodijeli to profesorsko mjesto, što je on vrlo rado učinio.²⁰ Dubrovački biskup Josip Marčelić dao je dr. Spiletku privremeni otpust iz biskupije, a biskup Ivan Krapac primio ga je rado u Đakovačku biskupiju: „Ja se tomu koraku sa Vaše strane u velike radujem, ter Vas rado ovime primam na neizvjesno vrijeme u kler moje biskupije. Imajući pred očima Vašu učenost i čisti svećenički život, o čem sam dosta slušao, a što mi u ostalom i presvijetli gospodin Vaš biskup potvrđuje, kad Vas ne može iz dijeceze svoje da otpusti, obnašao sam shodnim, imenovati Vas profesorom biblijskog studija i prvim prefektom na mojem sjemeništu [...] Pouzdano se nadam, da ćete i kao profesor i kao prefekt sve svoje lijepe sposobnosti na to upotrijebiti, da se naša omladina, ta naša uzdanica, i znanjem obogati i u dobrom životu učvrsti, ter se danas sutra s

¹⁸ Fabijan Svalina, *Život i djelo Andrije Spiletka* (diplomska radnja, Đakovo, 1997). Autor je na 52 stranice iznio vrlo pregledno život i znanstveno djelovanje dr. Andrije Spiletka, prema njemu dostupnim dokumentima iz Dijecezanskog arhiva u Đakovu.

¹⁹ Diploma izdana isti dan. Njena kopija čuva se u Nadbiskupskom arhivu u Đakovu, Ostavština Spiletak - Dokumenti i Dekreti. Andrija Spiletak obranio je doktorsku disertaciju pod naslovom *De Bogomilis*. Objavljena je bakrotiskom, pod naslovom *De Bogomilis - Dissertatio historica quam exaravit Andreas Spiletak membrum C. R. Instr. Subl. Educ. Presb. ad S. Augustinum*. (Viennae, MCMIV) /strojopis autogr./.

²⁰ NAĐ, Biskupski ordinarijat (BO), Dubrovnik: Molba za otpust iz biskupije, 18. VI. 1911.

njome biskupija diči i okoristi.²¹ Nakon toga on je stigao u Đakovo i preuzeo službu profesora biblijskih znanosti, koju je obnašao do 1935. godine. *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske* navodi: „Presvjetli gosp. Ordinarij imenovao je Dr. Andriju Spiletka, svećenika Dubrovačke biskupije, koga je za sada privremeno u svoju biskupiju primio, profesorom biblijuma i I. prefektom na bogoslovnom sjemeništu.“²² A, kao što često biva, to „privremeno“ produžilo se vrlo dugo, u ovom slučaju 30 godina.

Dr. Andrija Spiletak došao je u Đakovo tri godine prije početka Prvoga svjetskog rata. U to vrijeme Bogoslovno sjemenište bilo je smješteno u zgradi bivšeg franjevačkog samostana što su je 1806. godine franjevci ustupili biskupu Antunu Mandiću u zamjenu za njihov samostan u Slavanskom Brodu, oduzet im u vrijeme cara Josipa II.

Nedugo nakon što je dr. Spiletak došao u Đakovo biskup Ivan Krapac dao je srušiti staru zgradu Bogoslovnog sjemeništa i crkvu te na istome mjestu izgraditi novu modernu zgradu u stilu „hrvatske secesije“, često zbog ljepote i stila nazivanu „Hotel Krapac“. Bogoslovi 3. i 4. tečaja smješteni su u zgradu nekadašnjeg franjevačkog konvikta u Preradovićevoj ulici (danas zgrada Katoličkog bogoslovnog fakulteta), a bogoslovi nižih tečaja poslani u Sarajevo. Nova zgrada otvorena je i blagoslovljena 4. siječnja 1914. godine, dakle neposredno prije nego što je buknuo Prvi svjetski rat.²³

Dr. Spiletak se brzo i dobro uklopio u život Đakovačke i Srijemske biskupije, u kojoj je napredovao u službama i dužnostima sve do službe velikog prepošta (prepozita)²⁴ i generalnog vikara.²⁵ Godine 1913. imenovan je začasnim prisjednikom Duhovnog stola, kasnije postaje prosinodalnim ispitateljem,²⁶ braniteljem ženidbenog veza, potom predsjednikom Ženidbenog suda, kanonikom magistrum (1926.), kancelarom biskupske kancelarije (1925. – 1930.), generalnim vikarom (1928. – 1930.). Odlikovan je čašću Tajnog komornika Njegovе Svetosti (1923.), prepozitom Sv. Duha od Monoštora i velikim prepozitom Stolnoga kaptola đakovačkoga. U Bogoslovnom sjemeništu obavljao je službe: I. prefekta sjemeništa (1911.), duhovnika (1912. – 1913.), profesora morala i liturgike (1923. – 1924.), rektora Bogoslovnog sjemeništa (1934. – 1937.) i pro-

²¹ NAD, BO, Đakovo, 29. rujna 1911.

²² Vjesnik, Biskupija, *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske* XXXIX (1911), 18, 148.

²³ Svečano otvaranje novog biskupskog sjemeništa u Djakovu, *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske* XLII (1914), 2-4.

²⁴ Veliki prepošt ili prepozit najčasnije je mjesto u jednom Stolnom kaptolu. To nije služba, nego čast.

²⁵ Generalni vikar je izravni suradnik dijecezanskog biskupa u pastoralnom upravljanju biskupijom. On je biskupov „drugi ja“.

²⁶ Član ispitne komisije za župničke i kapelanske ispite te ispite prije primanja svetih redova.

direktora Visoke bogoslovne škole (1929. – 1941.).²⁷ U biskupiji je uživao izuzetno visok ugled što ga je stekao jakim umom, visokom inteligencijom i znanstvenim radom, nadasve plemenitim srcem. Andrija Spiletak bio je vrlo plodan pisac, a svoje članke objavljivao je u *Glasniku biskupije Đakovačke i Srijemske, Bogoslovskoj smotri, Hrvatskom listu, Obzoru* i u *Katoličkom listu*. Neko vrijeme bio je i odgovorni urednik *Glasnika*. Bio je izvrstan poznavatelj života i rada biskupa Josipa Jurja Strossmayera, o čemu svjedoče knjige i članci objavljeni još za vrijeme njegova života.²⁸ Potkraj života često je pobolijevao. Umro je nenadano u Lipiku 29. 11. 1941., u 63. godini života i 41. misništva, iste noći kad je tamo doputovao na liječenje. Sahranjen je u kaptolskoj grobnici u Đakovu. Misu zadušnicu služio je biskup Antun Akšamović, a sprovodne obrede mons. dr. Josip Ujčić, nadbiskup beogradski, njegov školski drug iz Augustineuma.²⁹

Posjet beogradskih turista Đakovu i Strossmayerovu grobu

Đakovo i Đakovčani bili su ponosni na biskupa Strossmayera, ne samo za njegova života, nego i poslije. Svake godine o godišnjici njegove smrti održavane su mise za pokoj njegove duše, a *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske* o tome je izvještavao javnost. Za vrijeme sedisvakancije nakon Strossmayerove smrti, za vrijeme biskupa Ivana Krapca, koji je upravljao biskupijom od 1910. do 1915., te za vrijeme Prvoga svjetskog rata i sedisvakancije nakon smrti biskupa Krapca, o Strossmayeru se u Đakovu nije posebno govorilo. Tek dolaskom biskupa Antuna Akšamovića počinje „kult biskupa Strossmayera“; naime, biskup Akšamović je na sam dan svoga biskupskog ređenja rekao da

²⁷ Nadbiskupska kancelarija, Osobnik, dr. Andrija Spiletak.

²⁸ Andrija Spiletak, *Biskup J. J. Strossmayer i pravoslavlje* (Zagreb: Tisak Nadbiskupske tiskare, 1935), 52 str.; *Biskup J. J. Strossmayer u Vatikanskom saboru. Govori, predstavke, prosvjedi* (Zagreb: Tisak Nadbiskupske tiskare, 1929), v8°, 159 str.; *Je li biskup Strossmayer bio liberalan i pobornik pokreta za osnivanje narodne crkve?* (Zagreb: Tisak Nadbiskupske tiskare, 1931), 8°, 26 str.; *Papa Pijo XI. Životopis sa slikama, I. divot izdanje* (Zagreb: HKD sv. Jeronima, 1929), 8°, 136 str.; *Papa Pijo XI. II. pučko izdanje* (Zagreb: HKD sv. Jeronima, 1929), 8°, 116 str.; *Strossmayer i pape*. Na temelju originalnih spisa iz arhiva biskupske kancelarije u Djakovu (Djakovo: Biskupijska tiskara u Djakovu, 1934), 8°, 326 + 11 str.; *Strossmayer o slobodnim zidarima* (Zagreb: Tisak Nadbiskupske tiskare, 1932), 8°, 31 str. + Posebni otisak iz *Bogoslovne smotre* br. 3, g. 1932.; *Strossmayer o socijalnom pitanju* (Zagreb, 1933), 8°, 99-217. + Posebni otisak iz *Života* br. 7, g. 1933.; *Strossmayerova spomenica ruskoj vladi g. 1876.* (Zagreb, s. a.), 8°, 381-400. + Pretiskano iz *Bogoslovne smotre; Strossmayerovo dopisivanje sa srijemskim velikim županom g. 1865.* Na temelju originalnih spisa iz arhiva biskupske kancelarije u Djakovu (Djakovo: Biskupijska tiskara u Djakovu, 1935), 8°, 47 str.

²⁹ Rudolf Šverer, *Necrologium, NAĐ, Stolni Kaptol*, 18-19; Zvonimir Marković, † Dr. Andrija Spiletak, *Glasnik biskupije Đakovačke i Srijemske* 69 (1941), 198-200; Marin Srakić, *Bibliografija knjiga, brošura, monografija i muzikalija svećenika Đakovačke i Srijemske biskupije 1527. – 2006.*, br. 1328, 1345, 1365, 1366, 1367, 1368, 1894, /1843/, 2238, 2759, 2775, 2779, 2780, 2861.

je Strossmayer bio „genij jugoslavenstva“.³⁰ U Bogoslovnom sjemeništu proslavljao se otada prigodnim programom svake godine i Strossmayerov (rođen)dan.³¹ Prigodom 25. obljetnice smrti biskupa Strossmayera (1930.) jedna oveća skupina Beograđana htjela je posjetiti Strossmayerov grob u Đakovu, s namjerom da se pokloni „senima“ velikog biskupa, „tvorca Jugoslavije“. Taj izlet u Đakovo organizirao je „Jugoslavenski Turista“ 11. svibnja 1930. U tadašnjoj političkoj situaciji ta je godišnjica bila dobrodošla da se na idejama biskupa Strossmayera napoji *integralno jugoslavenstvo*, koje je nakon atentata u beogradskoj Narodnoj skupštini i nakon proglašenja diktature postalo ranjivo. Budući da je zbog davno ranije najavljenoga kanonskog pohoda i krizme bio odsutan iz Đakova, biskup dr. Antun Akšamović delegirao je svoga generalnog vikara, **mons. dr. Andriju Spiletka**, da pozdravi goste. O tom posjetu neki dnevници i tjednici donijeli su duži ili kraći izvještaj, među njima beogradski dnevници *Politika*, *Vreme* i *Pravda*, zagrebačke novine *Novosti*, *Obzor* i *Jutarnji list*, osječki *Hrvatski list* te đakovački tjednik *Narodna obrana*. *Narodna obrana* najvjernije je izvijestila kako se odvijao taj izlet, zato ćemo u ovom prikazu slijediti izvještaj upravo tih novina.

Budući da su beogradski „hodočasnici“ ili, kako su ih neki nazvali, „hadžije“ bili gosti grada Đakova, svoj dolazak službeno su najavili kotarskom načelništvu, a ne Biskupskom ordinarijatu, a Poglavarstvo Općine trgovišta Đakovo izvijestilo je svoje građanstvo svečanim plakatom.

Popis značajnijih gostiju. - U pohodu su sudjelovali delegati raznih ustanova i društava iz Beograda. Općinu Beograd zastupali su ing. Miloš Radojlović, odbornik Općine Zemun, te gg. Milan Kovačević i Dragutin Orešković; Općinu Pančevo gg. dr. Vaša Isajlović, načelnik, dr. Bito, javni bilježnik, i Srdić, savjetnik; Poslanstvo Čehoslovačke Republike zastupao je dr. Leo Vokač, otpravnik poslova; Poslanstvo Poljske Republike g. Glinka, ataše za štampu; Jadransku stražu gg. Nikola Bartulović, sekretar Oblasnog odbora, i Božidar Lukić, sekretar Mjesnog odbora; Narodnu odbranu gg. Nikola Colović, general iz Beograda, i dr. Miletić, bivši ministar; Udruženje rezervnih oficira i ratnika g. Milan Dj. Radosavljević, predsjednik; Jugoslavensku maticu g. Čok, advokat, Maticu živih i mrtvih g. Jež, advokat; Poljsko-jugoslavensku ligu gg. dr. Paterkovski, delegat, i dr. Milutin Zelić, sekretar; Hrvatski klub gg. Pero Blašković, predsjednik, i preč. g. dr. Vjekoslav Vagner, župnik; Maticu srpsku iz Novog Sada g. Mirković, potpredsjednik. Osim toga, prisustvovali su: gg. Masset, docent univerziteta i predstavnik Francuskog kluba, Karlo Mataušek, predsjednik Društva za gradnju katedrale u Beogradu, Juraj Duboković, pred-

³⁰ Slavlje u Đakovu. Svečani doček novog biskupa, *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske* XLVIII (1920), 58-59.

³¹ Vjesnik. Strossmayerov (rođen)dan u Sjemeništu, *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske* LV (1927), 31.

sjednik Trgovačko-obrtničke komore u Splitu, član uprave Narodne banke, dr. Čičić, načelnik Ministarstva pravde, dr. Roko Vuković, prof. univerziteta, Mustahinić, inspektor Ministarstva prosvjete, Smičiklas, inspektor Ministarstva prosvjete, Ječmenić, inspektor Ministarstva saobraćaja, bivši načelnik Ministarstva socijalne politike, konzultor dr. A. Juretić. Također i predstavnici Presbira – gg. Smodej i Parmačević, predstavnici beogradskih listova. Između ostalih, u Đakovo su došli vojvoda Kosta Pećanac i pukovnik Bogdan Jeftović, komandant Konjičke podoficirske škole u Nišu. On je poslije proboja solunskog fronta, kao prvi srpski oficir, onda kapetan i komandant izvidničkog eskadrona, ušao u Đakovo. Izletnike je predvodio predsjednik „Jugoslavenskog Turiste“ g. Stanko Banić. Brzobjavno je poslao pozdrav g. Strandman, predstavnik Rusa u Beogradu.

Dakle, među gostima je bilo političara, diplomata, načelnika općina i gradova, profesora, gospodarstvenika, novinara, časnika, kulturnih radnika, umirovljenih generala i katoličkih svećenika. Iako su najavljeni kao „gosti iz Beograda“, među njima je bilo i predstavnika Zemuna, Novoga Sada i Pančeva; otprilike 350 osoba, od toga oko 200 Hrvata i Slovenaca koji su živjeli u Beogradu. Među hodočasnicima su bili i predstavnici Čehoslovačke i Poljske te jedna manja skupina Francuza. Svi su oni došli da se na Strossmayerovu grobu poklone njegovim smrtnim ostacima te da se zagriju za Strossmayerove velike misli i u svoja srca prime nešto od njegove velike ljubavi.³²

Hodočasnici su donijeli na Strossmayerov grob i vijence Beogradske gradske općine, Udruženja rezervnih oficira i ratnika te čehoslovačkog i poljskog izaslanstva.³³

Doček na kolodvoru u Đakovu. - Na doček gostiju iz Beograda Đakovčani su se naveliko spremali: izašli su učenici i nastavnici škola, članovi *Sokola* i Vatrogasno društvo. Između suda i gruntonice postavljen je slavoluk. Oko 10 sati na željeznički je kolodvor stigao Pripremni odbor, *Sokol*, vatrogasci i mnoštvo građana. U 10:30 u stanicu je polako ušao posebni vlak, kojim su došli Beograđani. Dok je ulazio u stanicu, vladala je potpuna tišina. Kad su gosti sišli s vlaka, pozdravio ih je dr. Antun Niderle, općinski načelnik.³⁴ On je istaknuo da hodočasnici iz Beograda dolaze „slobodni u slobodnoj Jugoslaviji“, i to godinu dana nakon proglašenja diktature. Općinskom načelniku odgovorio je g. Miloš Radojlović, koji je istaknuo da je Strossmayer „naš mili brat“, „uzvišen naš učitelj“ i „apostol jugoslavenstva“. Nakon pozdrava g.

³² Poklonstvo Beograda Štrosmajeru, *Narodna obrana*, XI (VII), broj 30, Đakovo, subota, dne 17. svibnja 1930, 1.

³³ Poklonstvo Beograda Štrosmajeru, *Narodna obrana*, 1.

³⁴ Dr. Antun Niderle (Osijek, 1884. – Đakovo, 1964.), odvjetnik i političar. Pred kraj postojanja Austro-Ugarske Monarhije aktivirao se kao suradnik dr. Ivana Ribara. Bio je nekoliko puta izabran za gradonačelnika Đakova.

Miloš Radojlović pristupio je dr. Niderleu, te su se njih dvojica srdačno i brat-ski izljubili. Nastalo je klicanje: „Slava Štrosmajeru!“ , „Živjelo Đakovo!“ , „Živjela Jugoslavija!“

Tada je uslijedilo upoznavanje gostiju s članovima Pripravnog odbora, a zatim se formirala povorka koju je predvodila i pratila razdijeljena vatrogasna glazba do katedrale. U Vilsonovoj ulici³⁵ bilo je puno svijeta. S obje strane bila su školska djeca. Dječaci su mahali zastavicama i pozdravljali goste.

Pozdrav pred katedralom, obilazak katedrale i silazak u kriptu. - Goste je pred katedralom, sa svećenstvom i klericima, dočekaio i pozdravio msgr. dr. Andrija Spiletak, veliki prepošt i generalni vikar, obučen u svečani ornat, kao zastupnik odsutnog biskupa, msgr. dr. Antuna Akšamovića. On je istaknuo kako je „Đakovo razdragano ovom posjetom“, ali da ideja biskupa Strossmayera nije ispunjena. Zamolio je da „hodočasnici“ budu „pioniri bratske ljubavi i vjerske trpeljivosti“.

Nakon govora dr. Andrije Spiletka gosti su ušli u katedralu. Kao što je bilo predviđeno, odmah nakon ulaska u katedralu odslužena je tiha sv. misa, koju je predvodio prečasni gospodin Ante Jurčević, kanonik. Na koru katedrale pjevali su klerici, potpomognuti članovima Vatrogasnog pjevačkog društva. Poslije svete mise dr. Ivan Rogić, profesor, i gosp. Tomislav Pracny, učitelj, županijski školski nadzornik, proveli su kroz katedralu goste, koji su ostali zadivljeni ljepotom toga Božjeg hrama. Tumači su nadugačko i naširoko prikazali postanak, graditeljski stil, slike i uopće umjetničku i estetsku vrijednost katedrale, njezino vjersko značenje, osobito s obzirom na crkveno jedinstvo.

Na Strossmayerovu grobu u kripti. - Po završetku obilaska katedrale, gosti su sišli u kriptu, gdje je najprije đakovački KUD „Preradović“ otpjevao tužaljku. Potom je riječ uzeo g. Milan Đorđe Radosavljević, predsjednik Udruženja rezervnih oficira i ratnika. Govornik je donekle replicirao dr. Spiletku, ističući da imamo zahvaliti „kundacima“ za slobodu. Nakon njega govor je izrekao dr. Leo Vokač, otpravnik poslova Poslanstva Čehoslovačke Republike u Beogradu. Treći po redu govorio je izaslanik Poljske Republike, g. Xaver Glinka, sekretar Poljskog poslanstva u Beogradu, koji je Strossmayera proglasio „najvećim što ga je uopće izdala jugoslavenska zemlja“. Dr. Karlo Mataušek govorio je u ime beogradskih katolika. U govoru je ustvrdio da je Strossmayer „prvi govorio o jugoslavenstvu“ i da je „prvi izgovorio ime Jugoslavija“. Prof. Mirković, potpredsjednik Matice srpske, Strossmayera je nazvao „Blaženi Duše!“, „Veliki Duše!“ Poslije govora položeni su vijenci na Strossmayerov grob. Tada je pjevački zbor Vatrogasnog društva otpjevao jednu pjesmu, nakon čega su gosti otišli u Vatrogasno spremište na banket.

³⁵ Danas ulica Pape Ivana Pavla II.

Banket. - Banketu je prisustvovalo oko 400 osoba. Prvi govornik bio je dr. Antun Niderle, načelnik, koji je pročitao pozdravnu depešu upravljenu na Njegovo Veličanstvo Kralja. Iza njegova govora klicalo se Kralju, a vatrogasna glazba intonirala je državnu himnu (Bože pravde). Iza njega goste je pozdravio g. Jurica Gjurin, načelnik đakovačkog kotara. Zatim su govorili gg. Miloš Radojlović, odbornik općine Zemun, uime Općine Beograd, te Nikola Bartulović, sekretar Oblasnog odbora, i vojvoda Kosta Pećanac, koji su najtoplije pozdravili Đakovo. Pozdravljajući goste, g. Heržić, predsjednik Saveza vatrogasnih društava, pročitao je brzozavni pozdrav koji je gostima uputio dr Antun Akšamović.

Iza njega ponovno je riječ uzeo dr. Leo Vokač, otpravnik poslova Čehoslovačkog poslanstva, održavši jedan karakterističan govor u kojem je rekao da su Beograđani došli i na svojevrzni „hadžiluk“. Nakon njegova govora glazba je intonirala čehoslovačku himnu i Čehoslovačka je burno pozdravljena. Predsjednik Poljsko-jugoslavenske lige, g. Paterkovski, zahvalio je općini Đakovo na srdačnom dočeku. Istaknuo je, također, da je Strossmayer veliki duh Jugoslavena. Nato je odsvirana poljska himna i Poljska je srdačno pozdravljena. Predstavnik Francuskog kluba iz Beograda, g. prof. Paul Masset, docent univerziteta, pozdravio je na francuskom jeziku Strossmayerov san koji je pokazao Jugoslavenima put, te uime Francuza uskliknuo: „Slava Štrosmajeru!“ Glazba je odsvirala francusku himnu i oduševljeno se klicalo Francuskoj i Francuzima. G. Stanko Banić u svom se govoru sjetio Rusa i pročitao brzozavni pozdrav g. Strandmana, bivšeg poslanika Rusije u Beogradu, kojim je pozdravio uspomenu Strossmayerovu. Uime rezervnih oficira govorio je g. dr. Klinčić, predsjednik toga udruženja u Zagrebu, te g. Parmačević, novinar iz Zagreba i referent centralnog državnog Presbira.

Na grobu Luke Botića i razgledanje biskupskog dvora i sjemeništa. - U tri i pol poslijepodne gosti su otišli na đakovačko groblje, gdje su članovi Jadranske straže položili vijenac na grob Luke Botića i gdje je održano još nekoliko govora. Pred kraj svoga boravka u Đakovu Beograđani su razgledali biskupski dvor i sjemenište, čijem se lijepom i modernom uređenju nisu mogli dosta nadiviti.

Oproštaj i odlazak u Beograd. - Poslije 5 sati popodne, uz zvuke vatrogasne glazbe, goste su na kolodvor ispratili Vatrogasno društvo i građanstvo. Prije odlaska vlaka g. Radojlović oprostio se od Đakovčana još jednim kratkim govorom. Zahvalivši im na lijepom dočeku, rekao je da će Beograđani pripovijedati u Beogradu o svemu lijepome što su vidjeli i čuli u Đakovu. Gospodin dr. Antun Niderle još je jednom pozdravio goste i zaželio im sretan put, bratski se izljubivši s g. Radojlovićem. Vlak je krenuo, praćen povicima opraštanja i mahanjem ruku i rubaca. Glazba je svirala sve dok vlak nije izašao iz stanice.

Odjeci posjeta u novinama. - Govornici iz redova beogradskih gostiju, posjetitelja Strossmayerova groba o 25. obljetnici njegove smrti, euforično su govorili

o biskupu Strossmayeru, natječući se tko će se ljepše izraziti. Kao što je navedeno, Strossmayer je za njih bio „apostol jugoslovenstva“ (Miloš Radojlović), „ideolog i zatočnik jugoslovenske misli“, „veliki Jugoslaven i veliki Čehoslovak“, „preteča jugoslovenskog jedinstva i prijatelj srpskog naroda“ (dr. Vokač), „veliki prorok jugoslovenstva“, „učitelj i otac jugoslovenske misli i prorok današnje Jugoslavije“ (Karlo Mataušek), „veliki duh Jugoslavenstva“ (Paterkovski).

Beogradski dnevници, napose *Politika*,³⁶ *Vreme*³⁷ i *Pravda*,³⁸ donijeli su opširne izvještaje o pohodu Beograđana u Đakovo. Od zagrebačkih dnevnika, opširan izvještaj na prve dvije stranice donijele su *Novosti*,³⁹ *Obzor* i *Jutarnji list* kraće izvještaje, a osječki *Hrvatski list*⁴⁰ tek kratak sumarni prikaz.

Novosti su komentirale govor dr. Spiletka sljedećim riječima: „On je probranim riječima evocirao lik Strossmayera, ističući njegovu krupnu ulogu u crkvi i svem narodu u cilju općeg napretka.“ *Politika* je kratko prokomentirala govor dr. Spiletka. *Vreme* je sutradan izvijestilo o tom događaju, a četiri dana nakon toga, u četvrtak 15. svibnja, objavilo svoj komentar, koji je izazvao reakcije u političkim krugovima, a dr. Andriju Spiletka stajao oduzimanja službe direktora kancelarije. *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske* objavio je kratku vijest o tom događaju: „Ovdje je dočekalo goste na glavnom ulazu u katedralu svećenstvo i narod. Mjesto odsutnog presvj. g. Ordinarija, pozdravio je goste prepošt Stolnog kaptola presvj. g. msgr. dr. A. Spiletak. On je, kao najbolji poznavaooc ideologije biskupa Strossmayera, u svom misaonom i dubokom govoru razvio poglede slavnog Pokojnika obzirom na vjersko i narodno jedinstvo. Ujedinjena Jugoslavija bit će jaka i snažna ako bude sagrađena na čvrstim temeljima vjere i morala.“⁴¹

Reakcije na govor dr. Andrije Spiletka

Dr. Andrija Spiletak navodi da mu je bar pedeset osoba prišlo i čestitalo na poruci koju je uputio Beograđanima; međutim, neki od „hodočasnika“ že-

³⁶ M. Šantić, Beograđani na grobu biskupa Štrosmajera - Velikom Jugoslovenu zahvalni narod odaje počast povodom dvadesetpetogodišnjice, *Politika*, 12. maja 1930., 3.

³⁷ A. B. Herenda, 330 Beograđana i Pančevaca poklonilo se seni vladike Štrosmajera, u Đakovu, *Vreme X* (1930), broj 300, od 12. maja, 1-3.

³⁸ Nacionalni hadžiluk na grob apostola Jugoslovenstva, velikog biskupa Štrosmajera, *Pravda*, 1930., 125, 3.

³⁹ Beograđani na Strossmayerovom grobu. Svečan doček u Djakovu - Pomen Strossmayeru u katedrali na vladikinom grobu - govori čehoslovačkog otpravnika poslova g. Vočaka, *Novosti XXIV* (1930), br. 130, 12. svibnja 1930., 1-2.

⁴⁰ Beograđani na grobu biskupa Strossmayera, *Hrvatski list*, 12. svibnja 1930., broj 129, 2. U tom se izvještaju ime dr. Spiletka i ne spominje.

⁴¹ Beograđani na grobu biskupa Strossmayera, *Glasnik biskupije Bosanske i Srijemske LVIII* (1930), br. 10, 83-84.

stoko su reagirali na njegov govor, kao g. Milan Đ. Radosavljević, koji se na taj govor osvrnuo i u beogradskom dnevniku *Vreme*, u članku pod naslovom „Na Strossmayerovom grobu“.⁴² Kad je dr. Spiletak saznao o pisanju novina *Vreme*, smatrao je potrebnim iznijeti svoje viđenje događaja i zato je uredništvu uputio dopis. Iz dopisa biskupa Akšamovića i dr. Spiletka može se zaključiti da dnevnik *Vreme* nije objavio tekst dr. Spiletka. Milan Đ. Radosavljević najžešće je reagirao na govor dr. Spiletka, ne samo u novinama, već je uputio dopis i dr. Antunu Akšamoviću, đakovačkom biskupu. Biskup je taj dopis pokazao dr. Spiletku, koji mu je pomogao sastaviti koncept odgovora, ujedno uputivši biskupa u neosnovanost tvrdnji g. Radosavljevića.

Biskup dr. Antun Akšamović posreduje i rješava slučaj. - Biskup dr. Antun Akšamović završio je 19. svibnja prvi niz kanonskih vizitacija i podjele sv. krizme u Srijemu, a u to vrijeme njegove odsutnosti iz Đakova podigla se velika prašina oko „đakovačkog incidenta“. O događaju su pisale hrvatske i srpske novine, reagirala je vojska, zainteresirao se ban Savske banovine, postojala je bojazan da bi dr. Andrija Spiletak zbog svojih riječi mogao biti pozvan na disciplinski sud i osuđen na kaznu zatvora. Biskup, čovjek pomirljiva duha, svakako je htio da se stvar smiri i da jedan od najuglednijih svećenika u biskupiji ne bude kažnjen. On ga je najprije pozvao k sebi i od njega zatražio očitovanje, nakon čega je zaključio kako su Spiletkove riječi „zvučale oporo turistima iz Beograda“ te da su predstavnicima vlasti „parale uši“. Oni su zamjerali što su u govoru „bajuneti i kundaci spomenuti na nedopušten način“ (*Vreme*); što su „u vrlo nezgodnoj formi spomenute riječi kao npr. ‘kundaci, bajuneti i Glavnjača’“; što se „ogriješio o princip gostoprimstva i dočekao govorom o kundacima, bajunetama i Glavnjači“; što je u govor „unio političke momente“; „ono što je on učinio nije u skladu ni sa učenjem Kristove vere, ni sa principom ‘jugoslovenskog apostola’“. „Glavnjača“ i „kundaci“ bili su jedna od glavnih tema toga vremena, o njima se raspravljalo svugdje, a najviše u beogradskoj Narodnoj skupštini, radi koje su predstavnici opozicije napadali Vladu.⁴³

Biskup je pokušao riješiti slučaj putem dopisa, ali je na kraju shvatio da će ga riješiti jedino osobnim razgovorom. Zato je zatražio audijenciju kod Milana Srškića, ministra pravde, koji je prihvatio biskupovu ispriku i prijedlog da on kao biskup oštro ukori A. Spiletka i razriješi ga službe direktora biskupijske kancelarije. Međutim, iako je priznao da je govornik „nespretno govorio“ i da je upotrijebio „neumjesnu argumentaciju“, ipak je istaknuo da je on govorio s vjerskog, a ne s političkog ili vojnog stajališta i da nije htio nikoga povrijediti, pogotovo ne aktualnu vlast. Teško je domisliti se što bi to značilo da je Spiletak govorio „s vjerskog, a ne s političkog ili vojnog stajališta“. U svakom slučaju, disciplinski postupak je obustavljen, bez povlačenja Spiletka po sudovima.

⁴² Milan Đ. Radosavljević, Na Štrossmajerovom grobu, *Vreme*, 15. maja 1930., br. 300.

⁴³ Matković, *Povijest*, 250-251.

Dr. Spiletak nije bio zadovoljan što ga je biskup maknuo sa službe kancelara biskupije bez obrazloženja, zato je dao ostavku na službu generalnog vikara. Odlučio je povući se i s profesorske službe. Biskup je prihvatio ostavku na službu generalnog vikara, ali je Spiletak i dalje ostao profesor svojih predmeta (biblijskih znanosti) i veliki prepošt u Stolnom kaptolu. Štoviše, nakon nekoliko godina bio je imenovan rektorom Bogoslovnog sjemeništa (1934. – 1937.), a službu pro-direktora (rektora Visoke bogoslovne škole) vršio je sve do smrti (1929. – 1941.). Osim tih službi, biskup je dr. Spiletku povjeravao i druge, npr. imenovao ga je prisjednikom Biskupskog ženidbenog suda,⁴⁴ zatim delegatom biskupa ordinarija, s punom biskupskom jurisdikcijom na neko vrijeme (1938.).⁴⁵

Epilog

„Đakovački incident 1930.“ sretno je završio. Protiv dr. Andrije Spiletka nije pokrenut nikakav proces, prijateljski odnosi između mons. Antuna Akšamovića i dr. Andrije Spiletka nisu narušeni, a sam Spiletak je u biskupiji i dalje obnašao odgovorne službe i dužnosti. U Đakovu i izvan njega uživao je ugled i poštovanje, napose kod svojih klerika-studenata koji su načinili fotografiju svoga profesora, na poledini koje su se svi potpisali. O njemu su mnogo pripovijedali nama, mlađoj generaciji. Tri godine nakon „đakovačkog incidenta“, u predstavi što su je preko Apostolske nuncijature u Beogradu uputili neki svećenici – u kojoj mole da Sveta Stolica za Đakovačku biskupiju imenuje biskupa koadjutora s pravom nasljedstva – na prvom mjestu među kandidatima stoji ime dr. Andrije Spiletka, uz opasku *qui aetate iam provecus (circa 55 ann.), propter indispositionem regiminis erga ipsum, non idoneus* – „koji je već poodmakao u dobi (55 god.), zbog indispozicije vlade prema njemu, nije prikladan“.⁴⁶ No, državne vlasti brzo su zaboravile što se dogodilo 11. svibnja 1930. godine pred „Strossmayerovom katedralom“ i samo šest godina kasnije, 27. II. 1936., dodijelile dr. Andriji Spiletku *Red sv. Save III. stepena* i *Orden sv. Save II. stepena*.⁴⁷

Kao zaključak, donosimo nekoliko sudova što su ih o dr. Spiletku izrekli njegovi prijatelji kad se biskupija opraštala od njega. Dr. Andrija Živković,⁴⁸ kolega i prijatelj, napisao je o dr. Spiletku: „Političkim borbama koje su se razmahale između Hrvata i Srba u bivšoj Jugoslaviji dao je i pokojnik svojim

⁴⁴ NAĐ, BO, br. 1844/1932, 29. prosinca 1932.

⁴⁵ NAĐ, BO, br. 31/938. Praes, 11. VIII. 1938.

⁴⁶ Archivio segreto Vaticano, Nunc. Jugoslavia, Pos. 17 1b., 607^R-618^R.

⁴⁷ Nadbiskupski ordinarijat, Kancelarija, Spiletak Dr. Andrija, Osobnik.

⁴⁸ Dr. Andrija Živković (1886. – 1957.), svećenik Đakovačke biskupije koji je prešao u Zagreb za profesora Katoličkog bogoslovnog fakulteta, gdje je bio u četiri mandata dekan, a dva puta izabran za rektora zagrebačkog sveučilišta.

aktivnim zahvatom svoj prinos. Noseći u srcu pravašku misao koju su u Dubrovniku i po Dalmaciji uspješno razvijali pristaše stranke prava s dr. Ivanom Prodanom na čelu, pokojni Spiletak je uvijek bio *uvjereni pravaš*. Tako je i u Đakovu kroz jedno vrijeme bio urednikom mjesnog pravaškog tjednika *Sloga*, u kojem je napose isticao na vrlo duhovit način pogrješke i nastranosti jugoslavenski orijentiranih Hrvata, kojima je u Đakovu bio vođom advokat dr. Ivan Ribar, poslije predsjednik parlamenta u Beogradu.⁴⁹

Dr. Zvonimir Marković, kanonik i profesor u Đakovu, prigodom sahrane izrekao je o dr. Spiletku, između ostaloga, sljedeće: „Dr. Spiletak bio je: dragi prijatelj, drug i brat svećenik, učen profesor i znanstveni radnik, veliki Hrvat i žarki rodoljub, muž karaktera i neslomiv borac za istinu i pravicu. Dr. Andrija Spiletak ubraja se među najuglednije svećenike đakovačke biskupije. Ugled je stekao jakim umom, visokom inteligencijom i naučnim radom, još više bratskim srcem i plemenitom dušom. On je odgojio sav srednji i mlađi kler Đakovačke i Srijemske biskupije toga razdoblja. Dr. Spiletak se istakao svojim znanstvenim radom kao vrstan književnik, vještom rukom i zlatnim perom. Punih 40 godina traje njegov književni rad. Surađivao je i uređivao *Glasnik Biskupije Bosanske i Srijemske* punih 30 godina. On je kao pisac izvjestilac kulturnih događaja, kritičar nezdravih pojava, kroničar velikih crkvenih kongresa, veliki apologeta Crkve. Bogata duša, jaki um, zlatna ruka, zlatno pero. Dr. Spiletak je najbolji poznavalac biskupa Strossmayera. Bio je *velik Hrvat i žarki rodoljub*. Bio je *muž karakter, neslomivi borac za istinu i pravicu*. Dr. Andrija Spiletak nije poznao cjenkanja, niti nagađanja, niti sporazuma, niti kompromisa. Nije on bio *trgovac istinama, idejama i uvjerenjima*, nego *vjerni čuvar istine i pravice*. Njemu je bila *istina iznad svega, pravica iznad svega*. Za ta dva ideala je bio spreman i na najteže žrtve. Nama je svima u živoj uspomeni herojski istup dr. Spiletka pred đakovačkom Katedralom godine 1930. Kao sv. Atanazije stao je pred vrata Stolne crkve i tu je ‘poklonicima sjene Strossmayerove’ održao veliku apologiju istine i pravice Katoličke Crkve. Tu je pred vratima ove naše Katedrale poručio ‘službenom i neslužbenom Beogradu’ da je Strossmayerov ideal sažet samo u jednom geslu: *sve za vjeru i za domovinu, te da se narodi ne odgajaju bajunetama* i Glavnjačama, nego vjerom i prosvjetom. Mnogo je radi toga muževnog nastupa trpio, mnogo prijetnja primao, mnogu gorku progutao, ali on je ostao nepokolebiv na liniji istine i pravice. *Frangar non flectar – /Nek` me slome, ali pokleknuti ne ću/*. I dr. Spiletak pokleknuo nije.⁵⁰

⁴⁹ Andrija Živković, † Msgr. Dr. Andrija Spiletak, *Bogoslovska smotra* 29 (1942), 438.

⁵⁰ Zvonimir Marković, † Dr. Andrija Spiletak, *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske* 69 (1941), 198-200.

PRILOZI

1.

Obavijest o posjetu predstavnika grada Beograda i drugih mjesta te prigodnom programu

Sresko načelstvo u Đakovu

Broj 44/ Pov. 1930.

u Đakovu dne 5. maja 1930.

Predmet: Dolazak Beograđana u Đakovo

Prečasnom biskupskom Ordinarijatu

u Đ A K O V U .

Dana 11. maja 1930. dolaze u Đakovo predstavnici grada Beograda, Zemuna, Pančeva i Novog Sada i njihovih javnih svih ustanova te korporacija, da se poklone pepelu Velikog Biskupa Dra. Josipa Jurja Strossmayera.

Po predmetu izvijestio sam lično o tome Presvijetlog gospodina biskupa Dra. Antuna Akšamovića, pa mi ja čast zamoliti Prečasni naslov, da bi toga dana kod dočeka pred Stolnom crkvom, gdje leži Veliki Svećenik, bilo svećenstvo i Bogoslovija na okupu a jedan od gospode iz višega klera, da pozdravi ugledne goste, dok bi drugi tumačio u katedrali njezinu idejnu i umjetničku vrijednost.

Za pol 12 sati molim tihu svetu Misu, kod koje umoljavam za pjevanje bogoslova i članova Pjevačkog odjela Dobrovoljnog Vatrogasnog društva u Đakovu.

Kako predstavnici Prestolnice dolaze u Đakovo isključivo za to, da se poklone Velikom biskupu, to se nadam i molim krepku podporu naslova.

Neka prečasni naslov izvoli i ovom zgodom primiti znak moga dubokog poštovanja.

M. P.

Sreski načelnik:

Gjurin.⁵¹

2.

⁵¹ NAD, BO, Najavljen doček o dolasku Beograđana, br. 765/30.

Odgovor Biskupskog ordinarijata kotarskom načelniku, 7. svibnja 1930.

Br 765/1930.

exped. 7./V. 1930.

Gospodinu Sreskom načelniku
u Đakovu.

U rješenju cij. dopisa od 5. maja 1930. br. 44/Pov. čast mi je saopćiti, da će u nedjelju 11. svibnja u 10 ½ sati pred Stolnom crkvom pozdraviti ugledne goste u ime odsutnog presvij. g. biskupa njegov generalni vikar u prisutnosti klera. Katedralu će tumačiti veleuč. g. pr. bogosl. Dr. I. Rogić i g. Tomislav Pracny, žup.[anijski] inspektor u miru.

Tiha sv. Misa sa pjevanjem bit će u katedrali u ½ 12.⁵²

3.**Proglas građanima Đakova o dolasku izaslanstva prijestolnice
Beograda, 7. svibnja 1930.**

POGLAVARSTVO OPĆINE TRG. DJAKOVO

Broj: Pov. 79-1930.

DJAKOVO, dne 7. svibnja 1930.

GRADJANI!

Dne 11. o. mj. u 10 sati prije podne dolazi u Djakovo posebnim vozom i pod vodstvom društva „Jugoslavenski Turista“ u Beogradu veliko izaslanstvo iz naše prestolnice Beograda.

Izaslanstvo dolazi, da se slobodni u slobodnoj Jugoslaviji poklone na grobu velikoga biskupa Strossmayera – velikoga ideologa moćne i ujedinjene Jugoslavije.

Dolaze da manifestiraju svoje osjećaje na grobu vladike, koji je cio svoj život i cio svoj rad posvetio jedinstvu, slozi i ljubavi svoga naroda. I mi Dja-

⁵² NAD, BO, 765/30.

kovčani, koji se osobito ponosimo time, da je neumrli Strossmayer razvijao svoje djelovanje u našem Djakovu, živo se veselimo dolasku tog odličnog izaslanstva. Veselju našem dati ćemo i vidnog izražaja na način, da iskitimo naše domove jugoslavenskim zastavama i da u što u većem broju dočekamo izaslanstvo iz Beograda na stanici u Djakovu.

Taj dan posvetiti ćemo poput Strossmayera jedinstvu, slozi i ljubavi jednokrvne braće Srba, Hrvata i Slovenaca.

ŽIVIO JUGOSLAVENSKI BEOGRAD!

ŽIVJELI JUGOSLAVENSKI TURISTI!

Načelnik:

DR. ANTUN NIDERLE.⁵³

4.

Govor općinskog načelnika Đakova, dr. Antuna Niderlea

Odlični i mili Beogradski izaslanici i odlični i štovani jugoslavenski turisti! Odluka vaša, da dođete amo za nas je ponos i čast i živo se radujem da Vas mogu u ime cjelokupnog građanstva Đakova da pozdravim i da mogu, da Vam izrazim radost i oduševljenje na Vašem dolasku. Mogu otvoreno reći, da je u nacionalnom životu Đakova bilo rijetko prigoda, koje bi proizvele u građanstvu toliku radost i oduševljenje, koliku radost i oduševljenje proizvela je Vaša odluka, da dođete ovamo i da se poklonite grobu velikog neumrlog biskupa Štrosmajera za oslobođenje i ujedinjenje jednokrvne braće Srba, Hrvata i Slovenaca. I ta Vaša odluka, da dođete, da se poklonite grobu velikog Štrosmajera, daje veće značenje i obilježje današnjem danu i za duh velikog Štrosmajera ne može biti većeg zadovoljstva, nego kad vidi, da slobodni u slobodnoj Jugoslaviji dolazite na njegov grob, da vidno dokumentirate, da je njegova misao i njegova želja za kulturnim i političkim ujedinjenjem Srba, Hrvata i Slovenaca ostvarena i kad vidi, da je svijest u narodu probuđena, da su Srbi, Hrvati i Slovenci jedan narod, da im je jedna sudbina i jedna budućnost. Nema tu separatnih interesa, interesi su naši isti i tko god drugojačije misli neprijatelj je sebi i svom narodu. Opetujem i neka svi i svatko znade, jer jedan je narod, jedna Jugoslavija. Neka svi i svatko znade, da je naš cilj i da su naši putevi isti i da ti putevi slijede jedino i isključivo k snažnoj, moćnoj, ujedinjenoj i sretnoj Jugoslaviji.⁵⁴

⁵³ NAD, BO, Iz ostavštine dr. Andrije Spiletka.

⁵⁴ Poklonstvo Beograda Štrosmajeru, *Narodna obrana*, 1-3.

5.

Na govor općinskog načelnika odgovorio je g. Miloš Radojlović, predstavnik Općine Beograd

Draga braćo! Hvala Vam na ovom svečanom bratskom dočeku. Doda-
smo da se poklonimo našem milom bratu, uzvišenom našem učitelju presve-
tлом Vladići Štrosmajeru, apostolu Jugoslavenstva, koji je sa svojim bratom
Šumadincem neumrlim Knez Mihajlom svesrdno delovao, da nam u dušu uliju
istinu, da smo jedno i da je brat mio koje vere bio. U to ime mi Vas u ime Be-
ograda pozdravljamo zdravljem i životom sa uzvikom do nebesa: *Jedno smo!*
I čuvajmo braćo do samopregorenja našu Jugoslaviju! Slava i hvala neumrlom
Štrosmajeru!⁵⁵

6.

Pozdrav mons. dr. Andrije Spiletka pred katedralom

Gospođe i Gospodo!

Čast mi je i dužnost, da Vas mjesto službeno odsutnog Presvijetlog gos-
podina biskupa Monsignora Dr. Antuna Akšamovića u njegovo ime i u ime
Prečasnog Stolnog Kaptola, Bogoslovske škole, starješina, profesora i
đaka i u ime svega svećenstva đakovačke biskupije srdačno pozdravim: Do-
bro nam došli!

Vas su na našem kolodvoru dočekala đakovačka društva, korporacije,
vlasti i škole i Vi ste iz pozdravnih riječi g. načelnika Dr. A. Niderla razabrali,
da je naše Đakovo razdragano od veselja, što može da danas primi u svoj go-
stoljubivi dom tako odlične goste.

Nama je službeno saopćeno, da Vi dolazite u Đakovo pod vodstvom druš-
tva Jugoslavenski Turista u Beogradu: da dolazite u Đakovo, da se slobodni u
slobodnoj Jugoslaviji na grobu poklonite sjeni i pepelu velikog biskupa i ideo-
loga moćne i slobodne Jugoslavije – Strossmayeru. Ne ću, gospođe i gospodo,
da Vam dugim govorom otimljem kratko vrijeme Vašeg boravka među nama,
ali prije nego što uđete u ovaj divni Strossmayerov hram, dopustite, da na sve
Vas upravim srdačnu molbu:

⁵⁵ Poklonstvo Beograda Štrosmajeru, *Narodna obrana*, 1.

Kažite službenom i neslužbenom Beogradu, da je zavjetna misao velikog ideologa moćne i slobodne Jugoslavije još neispunjena. I ostat će neispunjena dokle god Jugoslavija ne bude u cijelosti prihvatila i u djelo provodila Strossmayerovo geslo: Sve za vjeru i za domovinu.

Biskup Strossmayer, gospođe i gospodo, nije bio nazdravičar i deklamator nego dubok mislioc i ustrajan i dosljedan radnik za dobro svoga naroda. Kroz 55 godina biskupovanja on je ostao vjeran svome geslu. Radio je za svoj narod i nije pitao: je li Hrvat, Srbin, Slovenac, Čeh, Poljak, Rus, nego je za sve Slavene imao isti osjećaj ljubavi i radio za ugled i jačanje svih Slavena, kojima je u slobodi nagoviještao bolju budućnost i Slavenstvo smatrao kvascem, koji će obnoviti i zapadnu Evropu.

Ali Strossmayer je svoj rad za narod osnivao na vjeri u Boga, u Krista u Crkvu Kristovu kako nam to svjedoče njegovi spisi pohranjeni u našim arhivima, a potvrđuje i ovaj hram monumentum aere perennius [spomenik trajniji od mjedi], kako ćete malo kasnije čuti. Bez rada za vjeru nema rada za domovinu, jer rad bez vjere ne gradi, nego ruši, ne koristi narodu, nego škodi.

„Prosvjetom k slobodi“ radio je Strossmayer. Ali je zagrebačko sveučilište otvorio sa križem u ruci i držao onaj divni govor, koji se na žalost lahko zaboravlja i slabo uvažava. Prosvjetu nije Strossmayer osnivao na labavim ljudskim teorijama, koje danas ruše što su pred 10 godina gradile i obratno. Prosvjetu je Strossmayer osnivao na vječnim i božanskim istinama Kristova evanđelja, jer je znao, da bez Križa Kristova nema prave prosvjete, da prosvjeta bez vjere vodi do boljševizma. **Ni sablje, ni kundaci ni Glavnjače ne mogu da oplemene ljudska srca, niti da ih zagriju za uzvišena djela.** Obnovu ljudskog društva očekivao je Strossmayer kao plod obnove u vjeri Kristovoj. Vi ste gospođe i gospodo, došli da se poklonite grobu, sjeni i pepelu velikoga biskupa. Nemojte, molimo Vas, da kod toga ostanete! Klanjajte se duhu i idejama velikoga Strossmayera i prema njima radite svaki u svom djelokrugu. Vi kao Turiste volite visine, sa kojih se otvara i širi horizont, te sve zemaljsko izgleda sitno i sitničavo. Okrijepite Vaše duše u ovom divnom hramu i vratite se kućama svojim i kao duhovni turiste Jugoslavije. Budite pioniri bratske ljubavi i vjerske trpeljivosti! Čupajte korov nesloge, nepovjerenja, farizejštine i zlobe! Budite uvjereni, da ćete jedino takovim radom iskazati pravo poštovanje velikom ideologu moćne i slobodne Jugoslavije i da će naš rad biti Bogom blagoslovljen na čast prejasnom vladalačkom domu i na korist svega našega naroda. Bog Vas živio.⁵⁶

7.

⁵⁶ Na dnu ovoga dokumenta stoji: Br. 857/1930. Za točan prijepis i suglasnost sa originalom jamči biskupski Ordinarijat u Đakovu. Đakovo, dne 24. maja 1930. Dr. Antun Akšamović, biskup.

Govor Milana Radosavljevića u kripti, pred grobom biskupa Strossmayera

U ime svih nacionalnih organizacija i Udruženja rezervnih oficira i ratnika, ja se duboko klanjam *tvojoj seni, veliki vladiko*. Klanjam se u ime onih ratnika, koji su svojim kundacima razbili teška Kajmančalanska vrata i otvorili put ka slobodi otadžbine i koji su na vrhovima svojih proslavljenih bajoneta, doneli sunce slobode našem narodu u čijoj svetlosti počiva i tvoj grob, *Jugoslovenski apostole*.

Požrtvovanjem Našeg Uzvišenog Kralja, nas ratnika, naših ratnih drugova dobrovoljaca i naših Saveznika, postala je java ono, što si Ti u svojim vizionarskim predviđanjima proročki pretskazivao.

I evo nas, da na *tvome grobu, ponovimo zavet Realizatora Jugoslovenske države i prvog vojnika Jugoslavije, Njegovog Veličanstva Kralja: da ćemo narodno jedinstvo čuvati po svaku cenu*.

Slava Ti *veliki Jugoslovenski apostole*.⁵⁷

8.

Govor dr. Lea Vokača, otpravnika poslova Poslanstva Čehoslovačke Republike u Beogradu

Slavni i besmrtni Štrosmajere, Veliki Jugoslovenu i Slavene naš!

U dugoj povorci Jugoslovena i Slovena, koji su došli kao na hadžiluk, da se poklone grobu Tvome i senima Tvojim evo i mene, Čehoslovačkog legionara i predstavnika slobodne i nezavisne države ujedinjenih Čehoslovaka u stolnome Beogradu, prestolnici ujedinjene i velike Jugoslavije. Evo me, da Ti se sa ostalim sinovima majke Slave poklonim i da Ti podastrem pozdrave i izraze poštovanja i divljenja Tvoje severne braće Čehoslovaka. Evo me, da Ti kažem ono što si već čuo:

Nestalo je stare grešnice, bivše Austro-Ugarske monarhije i njene antinarodne dinastije, protiv koje si se svim bićem borio. Nestalo je ropstva, stida i srama i mesto tužne prošlosti evo vesele sadašnjosti i ushićene budućnosti. Evo ostvarenog ideala tvoje mladosti, Tvoje muževnosti i Tvoje starosti. Evo oslobođene i ujedinjene braće Jugoslovena, Čehoslovaka i Poljaka, koji mišicama svojim i krvlju svojom stvoriše slobodne države svoje i ostvariše ideale

⁵⁷ Poklonstvo Beograda Štrosmajeru, *Narodna obrana*, 2.

Tvoje. Sunce slobode rodilo nam se evo više od jedne decenije. Ono sija tako ljupko i milo, i greje sve nas Slovene, decu Tvoju.

Veliki Štrosmajeru, mi smo se setili Tebe i došli kao hadžije da se poklonimo grobu Tvome. Molimo Te, da nam oprostiš za sve, što smo grešili i zaveštamo se i kunemo se imenima svojim i grobom Tvojim, da ćemo sledovati besprekorno nauci Tvojjoj, da ćemo Ti biti verni i da ćemo čuvati i negovati naše sveslovensko bratstvo i naše slobodne države slovenske. Na rastanku primi još jednom uz naše pozdrave i ovaj mali venac kao spomen na ovaj naš sastanak.⁵⁸

9.

Govor g. Xavera Glinke, sekretara Poslanstva Poljske u Beogradu

Osmoga aprila navršilo se je 25 godina od dana, kada je umro čovek, može se reći, jedan od najvećih, koje je uopšte izdala jugoslavenska zemlja, 25 godina prošlo je od smrti velikog episkopa, neumornog borca za svoju zemlju i njenu kulturu, vernog i iskrenog sina svoje zemlje, Josipa Jurja Štrosmajera... U ime sviju Poljaka i u ime Poljske Republike, čiji sam ovde izaslanik, kličem u čast velikog pokojnog velikana Štrosmajera: Slava mu!⁵⁹

10.

Govor g. Karla Mataušeka, predstavnika beogradskih katolika

Veliki pokojniče – neumrli vladiko!

Došli smo da vidimo, da se divimo i da se poklonimo veličini i sjaju besmrtnih dela tvojih. Svesni smo, da stojimo na grobu jednog od najvećih sinova našega Naroda, - velikog proroka jugoslovenstva i velikog biskupa.

Nad tim grobom, u kome pod svodovima – svoje divne katedrale – već 25 godina počiva naš veliki učitelj i otac – biskup Josip Juraj Štrosmajer – želim

⁵⁸ Poklonstvo Beograda Štrosmajeru, *Narodna obrana*, 2.

⁵⁹ Poklonstvo Beograda Štrosmajeru, *Narodna obrana*, 2.

da progovorim, kao rođeni beogradanin, kao sin bivše kraljevine Srbije i kao katolik – nekoliko reči iskrene ljubavi i blagodarnosti.

Dok je veliki Štrosmajer živeo, nismo ga razumeli, - danas pak, kada ga razumemo, - nema ga više među nama!

Čudna je to tragika velikih ljudi! Oni žive stolicima ispred svoga naroda, a kad ih narod stigne, - njih više nema.

Sećam se dobro, kako je klicao Beograd biskupu Štrosmajyeru uvek kad je on u Beograd dolazio, mi smo ga pozdravljali, ali tek danas iz perspektive od pola veka, vidimo svu njegovu veličinu, koja se izdvaja u svome vremenu kao gorostas, te nam danas svetli sjajem svoga velikoga uma, i greje nas žarom svoga velikog rodoljublja.

Svakako, da je on bio prvi, koji je u Beogradu govorio o Jugoslavenstvu, o jedinstvu našega naroda, i prvi, koji je izgovorio ime *Jugoslavija*.

Beograd danas iskreno priznaje, da mu je Štrosmajer bio učiteljem i ocem jugoslovenske misli i prorokom današnje naše Jugoslavije.

Događaji su pokazali, da je on imao pravo, no samo su decenije morale da prođu, da seme – koje je u našim dušama u Beogradu i u Srbiji posejao – iznikne, prozeleni i razgrana se u veliko stablo naše narodne države, koja će umeti i znati odupreti se stoletnim burama i olujama.

Veliki Vladiko! šteta što te danas nema među nama, te da vidiš, što je postalo od onog malog Beograda kneževa Miloša i Aleksandra, - Mihaila i Milana, i zašto te nema među nama, da gledaš kako te danas razumemo i kako iskreno osećamo, da bismo te još trebali, da dovršiš ono veliko delo, koje si proročanskim okom svojim predvideo i nagovestio.

Znamo, veliki pokojniče, da ti nisi dolazio u Beograd samo kao preteča Jugoslovenskog jedinstva i prijatelj srpskoga naroda, nego i kao katolički biskup, kome je punih 46 godina bilo povereno ono maleno stado katoličko u predratnoj Srbiji.

Ima tu evo među nama i sada još takovih, koji smo bili povereni tvojoj duhovnoj brizi, koji smo slušali tvoje pastirske reči, i primili iz tvojih ruku sveto krizmanje.

Mi spajamo s toga danas u svojim dušama dva velika osećaja – verski – prema biskupu, i narodni – prema narodnome vođi. Sretni smo, da ti možemo na grobu reći: Oče, učitelju i pastiru naš, hvala Ti na svemu i od svega srca.

Beograd, tvoj Beograd, veliki Vladiko, koga si toliko ljubio, klanja se tvome grobu, hvali te i slavi te sa celim našim Narodom za sva dela koja si učinio za njega. Tvoj grob je za nas i za sva naša pokolenja sveto mesto, na

kome se imamo učiti, šta znači biti pravim rodoljubom i šta znači raditi za svoj narod.

Tu na tvome grobu, veliki pokojniče, jačamo se duhom i polažemo sveti zavet, da ćemo ostati tebi verni, i da ćemo čuvati kao najsvetiji amanet – tvoju reč, o međusobnoj ljubavi, bratstvu i slozi, na sreću našega naroda i veličinu naše ujedinjene Otadžbine.

Tvoje ime – neka bude ovenčano – večnom slavom!⁶⁰

11.

Govor prof. Mirkovića, delegata Matice srpske iz Novog Sada

Veliki Duše!

Veliki ljudi su vođe svoga naroda. Veliki ljudi su dobrotvori svoga naroda. Veliki ljudi ujedine svoj narod. Veliki ljudi su putokazi i proroci dobrih putanja, kojima valja da ide sretan narod ka napretku, ka slavi u istorijskoj utakmici naroda.

Blaženi Duše! Za vreme tvoga zemnoga života tvoji Jugoslaveni, izuzev jednog manjeg dela, bili su beznadežno tuđe roblje za obične posmatrače. No tvoj veliki duh još za vreme zemnoga života predvideo je narodno ujedinjenje, na kome si pod vrlo teškim prilikama apostolski poradio sa mučeničkom odmazdom od neprijatelja i tlačitelja tvoga naroda. Veliki Duše! Matica Srpska, tvoja saradnica i propovednica tvojih ideja, Jedinstva Južnih Slavena i ovom prilikom smatra za prijatnu dužnost, da se pokloni pepelu tela svoga člana i svoga dobrotvora, da glasno i gromko vikne: Tvoji Jugoslaveni pošli su onom putanjom, koju si ti za života odabrao obećavamo ti, da s te putanje više skrenuti ne ćemo. – Neka ti je hvala i slava!⁶¹

⁶⁰ Poklonstvo Beograda Štrosmajeru, *Narodna obrana*, 2-3.

⁶¹ Poklonstvo Beograda Štrosmajeru, *Narodna obrana*, 3.

12.

Govor dr. Lea Vokača na banketu

Braćo Jugoslaveni!

Mi smo malo čas prije prisustvovali tužnom i ponosnom slavlju. Ponosni smo sa sjenama našeg velikog Slavena i ideologa i zatočnika jugoslavenske misli, neumrlim Jurjom Josip Strossmayerom. Sada u ovom drugom slavlju mi se opet sjećamo samo imena Strossmayera i djela njegovih. Ne možemo da se duh Strossmayerov, koji je eto tu oko nas i uz nas i koji je presretan i blažen, što nas vidi ovako okupljene, ujedinjene i oslobođene i izmirene Slovene [...] ⁶² Mrtvom Strossmayeru danas je dana zadovoljština. Danas je Strossmayerov duh čuo i osjetio, da je došlo novo vrijeme, da je došla sloboda i jedinstvo Jugoslavena i Slovena i da je ostvaren njegov veliki san. Mrtvi Strossmayer sada je potpuno spokojan i bezbrižan za budućnost Jugoslavena i Slovena i srećan je i blažen, što je čuo i osjetio, da je ostvareno djelo, za koje se on toliko zalagao. I mi, gospodo i braćo, ne možemo a da ne budemo ushićeni i oduševljeni, jer ono što je nekada bilo san, sada je istina, stvarnost. Mi smo svi oslobođeni i ujedinjeni, svi osim Rusije, naše slovenske majke, koja će, ako Bog da, uskoro uskrsnuti. Ja nemam namjeru da govorim na ovom slavlju o samom Strossmayeru, jer osjećam, da mi ne dostaju riječi. – Umjesto riječi ja mogu da pružim samo izraz svoje slovenske duše, koja je ovog momenta sva blažena. Ja sam ushićen i srećan, što se ovako ujedinjujemo pred mrtvim velikanima našim i ako bi ikad došli u tu situaciju, da se budemo gložili ili između sebe ili u državama našim, mi uvijek treba da pozovemo u pomoć mrtve velike naše, koji će nas duhom svojim okupiti, ojačati i savjeta nam dati. Oni će nas uputiti pravoj nauci svojoj onda kada budemo griješili. Njihov duh dati će nam uvijek poleta i snage. Kao predstavnik češkoslovačke republike želim da podvučem, da se češkoslovački narod natječe sa jugoslavenskim u ovom hodočašću na grob Strossmayera i da smatra, da on nije bio samo veliki Jugoslaven, nego veliki Čehoslovak. Strossmayer je pripadao onoj plejadi pobornika naših, najveći među najvećima, u najveću generaciju slovensku, koja se borila protiv tlačitelja slobode slovenske i za uskrsnuće slovenskih nacionalnih država. Zbog toga ja dižem ovu čašu za pokoj duše našeg zajedničkog velikana, besmrtnog Strossmayera i kličem: Slava mu!

⁶² Govornikova riječ nije do kraja prenesena u novinama.

13.

Pismo dr. Spiletka uredništvu dnevnika *Vreme*, 15. svibnja 1930.

Dr. Spiletak smatrao je potrebnim uredništvu toga lista dati tumačenje riječi koje je izgovorio u kontekstu Strossmayerovih ideala, ne poričući zasluge hrabre vojske.

Uredništvu *Vremena*

Beograd

U br. 300 g. od četvrtka 15. maja o.g. u članku „Na Strossmayerovom grobu“, potpisanom po g. Mil. Đ. Radosavljeviću stoji ovaj stavak:

„Posle govora javnog člana tamošnjeg klira, u komu su bajoneti i kundaci pomenuti na nedopušten način“ i ost.

Ja sam taj član tamošnjeg klira, pa molim Uredništvo *Vremena*, da izvoli g. Mil. Đ. Radosavljeviću priskrbiti original moga govora, koji sam još u crkvi predao za *Politiku* g. novinaru Šantiću, preko Đakovčanina g. Raca, kako to zna i g. Herenda, dopisnik *Vremena*.

Ja sam upozorio u govoru, da je Strossmayer širio prosvjetu i vodio narod k slobodi sa Križem u ruci, jer je bio čvrsto uvjeren, da „ni sablje ni kundaci ni glavnjače ne mogu da odgoje srca ljudska i da ih oduševе za visoke ideale kojima je Strossmayer služio. Ta to je vjera u Boga, koju je Strossmayer dosljedno branio i širio svega svoga vijeka“.

Jasno je, da sam ja naglašavao u svom govoru faktične ideje velikoga Strossmayera, a da time nisam kanio niti poreći zasluge naše hrabre vojske koje svi mi priznajemo, a još mi je manja bila nakana da ma bilo koga vrijeđam, jer mi to ne dopušta niti moj odgoj, niti odlična služba biskupova generalnog vikara.

Blгодарim Uredništvu i ostajem

U Đakovu, 15. maja 1930.

Dr Andrija Spiletak

Prepošt i generalni vikar.⁶³

⁶³ NAD, BO, Iz ostavštine dr. Andrije Spiletka.

14.

Pismo Milana Đ. Radosavljevića, predsjednika Udruge rezervnih oficira i ratnika, biskupu Antunu Akšamoviću, 15. svibnja 1930.

Presvetli Gospodine Biskupe,

Dolaskom u Đakovo, da se poklonimo grobu Jugoslovenskog Apostola, počivšeg Štrosmajera, mi smo doživeli i jednu veliku neprijatnost.

U ime vaše, dočekaio nas je pred Crkvenim vratima, vaš zastupnik Vikar G. Špiletak, jednim napisanim govorom, u kome je pored ostaloga, u vrlo nezgodnoj formi, pomenuo reči: „KUNDACI, BAJONETI I GLAVNJAČA“ tako, da smo dobili vrlo mučan utisak od takvog i na takvom mjestu prijema.

Ovakav postupak G. Špiletka izazvao je buru nezadovoljstva kod nas 350. izletnika Beograđana. Mi istaknutiji morali smo, da uložimo mnogo truda, da zbog ovog dela njegovog govora, ne dođe do skandala, pošto su ga svi prisutni shvatili kao provokaciju.

Niko od nas nije dao povoda g. Špiletku da ovako govori. Mi smatramo da se on ogrešio, prvo kao čovjek o princip gostoprimstva: i mjesto da nas dočeka dobrodošlicom, on nas na crkvenim vratima dočekuje govorom o kundacima, Bajonetima i Glavnjači?!

Drugo, on nije smeo, kao sveštenik, da vređa ovakim svojim govorom Svetinju Hrama, na čijim vratima stoji napisano:

‘SLAVI BOŽJOJ, JEDINSTVU CRKAVA I LJUBAVI NARODA MOGA.’

Kao državni činovnik, nije smeo da u jednu patriotsku manifestaciju unosi političke momente, kad je politiziranje Manifestom Njegovog Veličanstva Kralja ukinuto.

Kao podanik ove zemlje, nije smeo da vređa naše proslavljeno oružje i da ga u isti red stavlja sa policijskim zatvorom.

Kao Hrvat i jedan od čuvara groba počivšeg Štrosmajera, on se ogrešio o velika načela bratske sloge i Jugoslavske solidarnosti, koju je počivši Štrosmayer propovedao.

Mi nismo tražili ni očekivali, da g. Špiletak osudi rušioce Državnog i narodnog jedinstva, koji su bombama, paklenim mašinama i atentatima, pro-

lili nevinu bratsku krv i pripremali da poruše ono, što je milionima života najboljih Srpskih i Hrvatskih odnosa plaćeno. Ali se nismo ni nadali, da će on kao katolički sveštenik, nas 350. Pravoslavnih, ovako dočekati na vratima Katoličke Crkve, u koju smo došli da se pomolimo Bogu i poklonimo grobu jednog Katoličkog Biskupa i velikog nacionalnog radenika.

Dostavljajući Vam ovaj postupak G. Špiletka, mi verujemo, da ga vi niste opunomoćili da vas ovako zastupa. Jer to što je on učinio, nije u skladu ni sa učenjem Hristove Vere, ni sa principom Jugoslovenskog Apostola, počivšeg Štrosmayera, niti je u interesu ideje Državnog i Narodnog jedinstva, kojoj je Vrhovni čuvar Njegovo Veličanstvo Kralj.

Podvlačimo, da su svedoci ovoga postupka g. Špiletke bili i zvanični delegati-prestavnici Beogradske Opštine, Narodne Odbrane i svih nacionalnih i Kulturnih Udruženja, sa oko 350 delegata. Bili su i prestavnici naše vojske i prestavnici Češke i Poljske Države, koji su i ako katolici, takođe ovaj postupak g. Špiletke javno osuđivali.

Uvereni, da za ovakav rad on nije imao vaše ovlašćenje, i da mu vi niste dali pravo, da na ovoj nacionalnoj manifestaciji ističe tendencije, koje nisu u skladu sa Manifestom Njegovog Veličanstva Kralja, mi očekujemo Vašu odluku i molimo Vas, presvetli Gospodine Biskupe, da verujete u naše najodanije poštovanje.

U ime izveštenika

Beograd, 15 maja 1930.

Mil. Đ. Radosavljević

Predsj. Udruženj. Rezervn. Ofic. i Ratn.

Gospodinu Presvetlom Biskupu, Antunu Akšamoviću, Đakovo.⁶⁴

15.

**Josip Šilović, ban Savske banovine,
biskupu Antunu Akšamoviću, 20. svibnja 1930.**

Stvar je došla i do Josipa Šilovića, bana Savske banovine. Kraljevska banska uprava Savske banovine u Zagrebu uputila je dr. Antunu Akšamoviću dopis u kojem je zatražila objašnjenje tog događaja.

⁶⁴ NAD, BO, Iz ostavštine dr. Andrije Spiletka.

Broj 15531/II.Pov.1930.

Zagreb, 20. maja 1930.

Presvjetli gospodine !

Prigodom izleta beogradskih turista u Đakovu 11. ovoga mjeseca održao je istima pred katedralom pozdravni govor Vaš generalni vikar gospodin dr. Spiletak. Govor je u cijelosti donijela *Narodna obrana* list, koji izlazi u Đakovu.

Kako je govor dao povoda novinskim komentarima te je kako izgleda, i na učesnike izleta izveo neugodan dojam radi stanovitih izraza, koje sadrži, umoljavam Vašu presvjetlost, da od gospodina dr. Spiletka zatraži razjašnjenje o tom govoru te da mi ga dostavi.

Molim istodobno Vašu presvjetlost da i ovom prigodom primite izraze moga poštovanja.

B a n :

Šilović

Presvjetlom gospodinu

A n t o n u A k š a m o v i ć u

biskupu Đakovačkom Đakovo.⁶⁵

16.

Biskup Antun Akšamović traži da dr. Spiletak objasni svoj postupak, 21. svibnja 1930.

Broj: 27/1930.

Presvjetli gospodin

Msgr. Dr. A n d r i j a S p i l e t a k

veliki prepozit, biskupov generalni vikar

Đ a k o v o

⁶⁵ NAD, BO, Iz ostavštine dr. Andrije Spiletka, 20. maja 1930.

Povodom govora Vaše Presvijetlosti, kojim ste mjesto mene pozdravili izletnike grada Beograda u Đakovu dne 11. maja ove godine, nastale su novinske diskusije, pak Preuzvišeni gospodin ban savske banovine u Zagrebu želi, da sazna pravu istinu o tome predmetu. Dopis njegove Preuzvišenosti gospodina bana Dr. Šilovića od 20. maja o.g. br. 15531/II.Pov.1930. Vam dostavljam, te Vas pozivam:

1. Izvolite mi dostaviti Vaš govor u rukopisu
2. Izvolite dati svoja razjašnjenja toga govora naročito

a/ što Vam je dalo povoda, da ste apostrofirali službeni i neslužbeni Beograd, kome je ta rečenica namijenjena i što zapravo te riječi znače?

b/ Zašto ste naročito istakli misao, da se srca ne oplemenjuju bajunetama, kundacima i glavnjačom, te kome je ta riječ zapravo namijenjena.

S a š t o v a n j e m .

U D j a k o v u, dne 21. maja 1930.

Dr. A. Akšamović, v.r.

biskup

Broj. 857/1930.

Za točan prepis i suglasnost sa originalom jamči biskupski Ordinarijat u Đakovu.

Đakovo, dne 24. maja 1930. Dr. Antun Akšamović, biskup.⁶⁶

17.

Dr. Andrija Spiletak biskupu Antunu Akšamoviću, u vezi s pismom g. Radosavljevića, 22. svibnja 1930.

Gospodinu

Mil. Đ. Radosavljeviću

Predsjedniku Udruženja reg. oficira i ratnika u Beogradu

⁶⁶ NAD, BO, 857/1930.

Na Vaše cijenjeno pismo od 15. maja o.g. čast mi je izvijestiti Vas, da sam pre svog odlaska na zvanično odsustvo zamolio svoga generalnog vikara presvij. g. Msgr Dra Andriju Spiletka, da mjesto mene pozdravi beogradske turiste pred katedralom 11. maja o.g. Nisam tražio njegova govora na prethodnu cenzuru, jer to nisam smatrao potrebnim.

Kad sam se kući povratio i našao Vaše pismo dozvao sam k sebi g. Dra Spiletka i zatražio od njega objašnjenje pojedinih tvrdnja sadržanih u Vašem pismu.

G. Dr. Spiletak mi je izjavio ovo: „Ja sam svoj pozdravni govor napisao nakon što sam čitao *službeni* proglas Poglavarstava Općine trgovišta Đakovo od 7. svibnja 1930. Broj: Pov. 79. Taj je proglas debelim slovima sadržao ovaj stavak: „Izaslanstvo dolazi da se slobodni u slobodnoj Jugoslaviji poklone na grobu velikoga biskupa Strossmayera – velikoga ideologa moćne i ujedinjene Jugoslavije“.

Taj sam stavak ja doslovno citirao na početku svoga govora i ustvrdio „da je zavjetna misao velikoga ideologa moćne i slobodne Jugoslavije još neispunjena, i ostat će neispunjena doklegod Jugoslavija ne bude u cijelosti prihvatila i u djelo provodila Strossmayerovo geslo: „Sve za vjeru i za domovinu“. Nadalje sam naglasio, da je Strossmayer „kroz 55 godina biskupovanja ostao vjeran svome geslu. Radio je za svoj narod i nije pitao: je li Hrvat, Srbin, Slovenac, Čeh, Poljak, Rus, nego je za sve Slavene imao isti osjećaj ljubavi i radio za ugled i jačanje svih Slavena.

Ali Strossmayer je svoj rad za narod osnivao na vjeri u Boga, u Krista, u crkvu Kristovu, jer je čvrsto bio uvjeren da bez rada za vjeru nema rada za Domovinu; jer rad bez vjere, a još više rad proti vjeri ne gradi nego ruši ne koristi narodu nego škodi“.

Strossmayer je „Prosvjetom k slobodi“ – rekao sam dalje – vodio ovaj narod; ali je prosvjetu osnivao na vječnim istinama Kristova Evandelja jer je znao da bez Križa Kristova nema prave prosvjete, da prosvjeta bez vjere vodi do boljševizma, jer je bio čvrsto uvjeren da ni sablje ni kundaci ni glavnjače ne mogu da odgoje ljudska srca i da ih oduševе za visoke ideale, kojima je Strossmayer služio svega svoga vijeka“.

Kogod je od početka do kraja pratio ne pristrastno moj govor, razumio je moje riječi kao istinski prikaz Strossmayerovih misli, a nipošto kao vredanje ma bilo koga. Od 350 izletnika Beograđana – od kojih su tri dijela bili beogradski katolici, Srbi, Hrvati i Slovenci barem 50 njih mi je zahvalilo za govor i čestitalo. A sami Đakovci – osim vrlo neznatne manjine – i danas mi zahvaljuju.

Tvrđnje g. Mil. Đ. Radosavljevića sasvim su neosnovane, kad se moj govor shvati u njegovoj cjelini, ko što svaki razuman čovjek mora da shvati. Neka g. Mil. Đ. Radosavljević pročita moj govor malo sabranije, pa će se uveriti da je samo istinit tumač službenoga proglašenja općinskog Poglavarstva, da sam ja istinu govorio i nisam se ogrešio ni o gostoprimstvo ni o svetinju hrama, a još sam manje „unosio političke momente“ ili „vređao naše proslavljeno oružje“; a najmanje je u mojem govoru sadržano uvrede „za nas 350 pravoslavnih“.

Presvijetli g. biskupe!

Vama je poznato, da ja već 10 godina proučavam spise Strossmayerove i da sam štampao više publikacija o Strossmayeru. Pa ja mislim, da i kao običan sveštenik a i kao Vaš generalni vikar moram govoriti samo istinu, jer je samo istina „u skladu sa učenjem Hristove vjere“ i „sa principom jugoslovenskog apostola, počivšeg Strossmayera“ i samo istina „je u interesu ideja državnog i narodnog jedinstva“.

Ne trebam tek uvjeravati Vašu Presvijetlost, da mi ni na kraj pameti nije bilo da u pozdravnom govoru politiziram ili bilo koga vređam.

Ja sve tačke u pismu g. Mil. Đ. Radosavljeviću smatram grubom mistifikacijom koja je po mom sudu nastala iz krivo shvaćenog mog govora. I odbijam od sebe s indignacijom njegove neistinite insinucije i zlobne instrukcije: što sam ja „smeo“ i što „nisam smeo“ da kažem i kao lojalan podanik Njegova Veličanstva našeg Uzvišenog Kralja Aleksandra, a isto tako i „kao sveštenik i jedan od čuvara groba počivšeg Strossmayera“.

Vašoj Presvijetlosti je dobro poznato, da sam kroz 10 godina Vašeg biskupovanja imao više puta prilike da se i kod Vašeg stola i u Oficirskom Domu u Osijeku upoznam i razgovaram i sa gg. đeneralima i višim oficirima. I ja se time ponosim, jer sam u njima upoznao vaspitane, civilizovane ljude, ma da su u prvom redu aktivni oficiri. A vrlo žalim, što me je ovom prigodom Vašeg odsustva zadesio udes da moram da odgovoram na neistinite tvrdnje predsednika Udruženja rezervnih oficira i ratnika, g. Mil. Đ. Radosavljevića, kojega inače ne poznam. Ali sudeći po ovom pismu, a i po sadržaju priloženih dviju pjesmica – što sam ih dobio iz Beograda 15. i 17. o. mj. – a koje su anonimne doduše, ali po sadržaju potekle iz kruga ljudi zlobom okuženih i nevaspitanih, mislim, Presvijetli gospodine, da se ni „seni velikog vladike“ *ovakav* rad ne dopada.

Primate, Presvijetli g. biskupe, izraz mog dubokog poštovanja i sinovske odanosti.

U Đakovu, 22. maja 1930.

Dr. A. Spiletak prepošt i gen. vikar.⁶⁷

⁶⁷ NAD, BO, Iz ostavštine dr. Andrije Spiletka.

18.

Biskup Antun Akšamović banu Josipu Šiloviću

Br. . - /1930.

Svijetli g. bane!

U rješenju cijenjenog dopisa od 20/5 30. br. 15531/II Pov. čast mi je dostaviti Vam u privitku rukopis govora, što ga je moj generalni vikar presvij. g. Msgr Andrija Spiletak izrekao prigodom izleta beogradskih turista u Đakovu 11. o. mj.

Ujedno mi je čast saopćiti Vam, da je Dr Spiletak 15. o. mj. predao g. sreskom načelniku Jurici Gjurinu prijepis Ispravka, što ga je isti dan poslao preporučeno Uredništvu beogradskog dnevnika *Vreme*. G. Gjurin je njegovu izjavu zatražio da može istoga dana u 11 ½ sati izvijestiti telefonski Ministarstvo unutrašnjih djela.

Taj Ispravak glasi:

Uredništvu *Vremena* Beograd.

U br. 300 od četvrtka 15. maja o.g. u članku „Na Strossmayerovom grobu“, potpisanom po g. Mil. Đ. Radosavljeviću stoji ovaj stavak:

„Posle govora jedna člana tamošnjeg klira, u kome su bajoneti i kundaci pomenuti na nedopušten način i ost.

Ja sam taj član „tamošnjeg klira“, pa molim Uredništvo *Vremena* da izvoli g. Mil. Đ. Radosavljeviću priskrbiti original moga govora, koji sam još u crkvi predao za *Politiku* g. novinaru Šantiću preko Đakovčanina g. Raca, kako zna i g. Herenda, dopisnik *Vremena*.

Ja sam upozorio u govoru, da je Strossmayer širio prosvjetu i vodio narod k slobodi sa križem u ruci, jer je bio čvrsto uvjeren, da „ni sablje, ni kundaci, ni glavnjače ne mogu da odgoje srca ljudska i da ih oduševе za visoke ideale kojima je Strossmayer služio. Za to je vjera u Boga, koju je Strossmayer dosljedno branio i širio svega svoga vijeka“.

Jasno je, da sam ja naglašavao u svom govoru faktične ideje velikoga Strossmayera, a da time nisam kanio niti poreći zasluge naše hrabre vojske, koje svi mi priznajemo, a još mi je manje bila nakana da ma bilo koga vređam, jer mi to ne dopušta niti moj odgoj niti odlična služba biskupova generalnog vikara.

Blгодарim Uredništvu i ostajem sa štovanjem

U Đakovu, 15. maja 1930.

Dr Andrija Spiletak
prepošt i generalni vikar

Izvolite, svijetli g. bane primiti i ovom zgodom izraz mog visokog poštovanja.

U Đakovu 22. maja 1930.⁶⁸

19.

Dr. Andrija Spiletak biskupu Antunu Akšamoviću, 23. svibnja 1930.

Presvijetli gospodine biskupe !

Na cijenjeni dopis Vaše Presvijetlosti od 22/V. o.g. br. 27: Prs. čast mi je izvijestiti Vašu Presvijetlost da sam svoj govor 11. o.mj. održao onako kako je štampan u mjesnoj Narodnoj Obrani od 16. o.mj.

Iz svega konteksta moga govora je jasno, da sam u njemu imao najbolju nakanu, da pozdravljajući mile goste iz Beograda kao slobodne građane u slobodnoj Jugoslaviji iskreno i otvoreno im kažem: kako je želja nas Hrvata – katolika – osobito nas svećenika, čuvara Strossmayerovog groba i arhiva, iz kojega nam spisi govore o ideologiji velikoga biskupa i patriote, kako je naša želja, da se u Jugoslaviji u cijelosti provode Strossmayerove ideje, ne samo u nacionalnom, nego i u kulturno-religioznom pogledu. Apostrofirajući „službeni i neslužbeni Beograd“ nisam imao nakanu da nikoga vrijeđam, nego sam htio da naglasim, kako mi Hrvati – katolici očekujemo, da baš u našoj prijestolnici ideje našega velikoga biskupa naidu na opće razumijevanje o onome smislu, u kojemu ih je Strossmayer nebrojeno puta razvijao. Riječima: „Ni sablje, ni kundaci, ni glavnjače ne mogu da odgoje srca ljudska i da ih oduševе za uzvišene ideale kojima je Strossmayer služio svega svoga vijeka“

⁶⁸ NAĐ, BO, Iz ostavštine dr. Andrije Spiletka. Spis je koncipirao sam Spiletak, a čuva se u rukopisu u Dijecezanskom arhivu.

htio sam, da još jače naglasim Strossmayerov rad prema devizi „Prosvjetom k slobodi“, koji rad je Strossmayer vršio i preporučao, da se goji u narodu na temelju kršćanskih vjerskih istina, dok je zazirao od rata, borbe, međusobnog nepovjerenja i sumnjičenja. Zato pri kraju svoga govora apostrofirao sam Beogradjane: „Vi ste gospođe i gospodo došli da se poklonite grobu, sjeni i pepelu velikoga biskupa. Nemojte, molimo Vas, da kod toga ostanete! Klanjajte se duhu i idejama velikoga biskupa Strossmayera i prema njima radite svaki u svom djelokrugu... vratite se svojim kućama i kao duhovni turiste Jugoslavije! Budite pioniri bratske ljubavi i vjerske trpeljivosti! Čupajte korov, nesloge, nepovjerenja, farizejštine i zlobe!“

Podvlačim da je moj govor osim 350 Beograđana – takodjer u većini katolika, slušalo i preko 1000 stanovnika Đakova i obližnjih sela, kojima su vjerske svetinje najmilije.

Ujedno izvješćujem Vašu Presvijetlost, da sam 15/V. o.g. poslao uredništvu Vremena u Beogradu Ispravak, koji do danas nije izašao, a prijepis ispravka ovjerovljen po g. sreskom načelniku Jurici Gjurinu predao sam isti dan njemu samome, po njegovoj izjavi za izvještaj Ministarstvu unutrašnjih djela.

Vrlo žalim, što je u nekim novinama na temelju krivih, a možda i tendenciozno iskrivljenih informacija mojim riječima podmetnut smisao kojega im ja nisam dao.

Vašoj Presvijetlosti odani

U D j a k o v u , dne 23. maja 1930.

Dr. Andrija Spiletak v.r.
prepošt i generalni vikar.

Br. 857/1930. Za točan prepis i suglasnost sa originalom jamči biskupski Ordinarijat u Đakovu. Đakovo, dne 24. maja 1930.

Dr. A. Akšamović, biskup.⁶⁹

⁶⁹ NAD, BO, br. 857/1930. Spiletak Andrija.

20.

Biskup Antun Akšamović banu Josipu Šiloviću, 24. svibnja 1930.

Preuzvišeni gospodine Bane !

Savezno sa visoko cijenjenim dopisom Vaše Preuzvišenosti od 20. maja o.g. br. 15531/II. Pov. 1930. čast mi je u prilogu dostaviti spise, iz kojih se može zaključiti na razlog aferi odnosno novinskim diskusijama, koje su nastale povodom govora g. dr. A. Spiletka na dan dolaska beogradskih izletnika u Đakovo.

Iz govora g. dr. Spiletka se vidi, da su neke riječi, naročito rečenica: „Ni sablje, ni kundaci, ni glavnjače ne mogu da oplemene ljudska srca, niti da ih zagriju za uzvišena djela,“ proizvele kod jednoga dijela izletnika dojam, kao da bi tim riječima bile podcijenjene zasluge naše vojske i kao da bi se osudile stroge mjere današnje Kr. Vlade za održanje reda u zemlji.

Nakon uvida u rukopis g. dr. A. Spiletka i nakon njegovoga objašnjenja dobio sam uvjerenje, da govornik nije imao te nakane. Na temelju danih mi podataka mogu ustvrditi, da je g. dr. A. Spiletak u svom govoru izneo temat, koji je površno obradio i nespretno obrazložio, tako, da su prisutni časnici dobili dojam, kao da se govornik sa omalovažanjem izražava o vojsci i njezinim zaslugama. G. Dr. A. Spiletak je stoga odmah sastavio ispravak, koji je pregledao i g. Sreski Načelnik Gjurin. Taj je ispravak odmah predan redakciji *Vremena* u Beogradu. Do danas nije publikovan.

Sigurno je to, da govor g. dr. A. Spiletka nije u ničem promjenio svečanoga raspoloženja kod izletnika.

Program jednodnevnoga boravka izletnika u Đakovu je tačno proveden i gosti su otpraćeni na stanicu od circa 2000 Đakovčana.

Raspoloženje je kod svih bilo prijateljsko i vrlo srdačno.

Svijetli gospodine Bane ! Ja vrlo žalim, da je do takvog lošeg komentara došlo i ako možda nespretnošću govornika. Još mi je više žao, da nijesam mogao sam prisustvovati dočeku gostiju i sam ih lično pozdraviti. Nu ja sam imao veliki program inspekcije i dijeljenja sv. Krizme u župama doljnega Srijema, koji je bio pred mjesec dana župama priopćen. Uslijed toga nijesam mogao na programu ništa da mijenjam. Za lijep doček gostiju odredio sam kao svoga zamjenika dr. Spiletka kao najstarijeg člana Stolnoga Kaptola. Nijesam mogao ni slutiti, da bi se tom prilikom mogla ikakva greška učiniti, koja bi oslabila ono patriotsko povjerenje, koje su predstavnici Beograda prema Đa-

kovu vazda gajili. Nadam se, da ovaj nesporazum neće ostaviti nikakova traga omraze i povjerenja među dragim građanima grada Beograda i naših dobrih Đakovčana.

Preuzvišeni gospodine Bane! Molim, da Vaša Preuzvišenost izvoli i ovom prilikom primiti izraz mojega visokoga poštovanja.

D J A K O V O, dne 24. maja 1930.

Dr. Antun Akšamović, biskup.⁷⁰

21.

Biskup Antun Akšamović gospodinu Radosavljeviću, 24. svibnja 1930.

Br. 27/1930. Prs.

Visoko poštovani gospodine !

Savezno s Vašim cijenjenim pismom od 15. maja o.g. čast mi je Vašem Gospodstvu dati ovaj izvještaj:

Kad sam se dne 22. maja o.g. povratio sa svojega službenoga inspekcionog puta u Đakovo, zatekao sam u svojoj kancelariji pismo Dr. Šilovića, bana savske banovine, kojim g. Ban traži podatke o aferi, koja je prouzročena govorom g. dr. A. Spiletka na dan dolaska izletnika grada Beograda u Đakovo.

Ja sam odmah pozvao g. dr. A. Spiletka, da mi objasni taj nemili spor i da mi predoči svoj pisani govor.

Medjutim je došlo i cijenjeno pismo Vašega Gospodstva, u kojem se žalite na neke izjave g. dr. A. Spiletka.

Pošto sam već za g. Bana spise imao pripravne, to sam i za Vaše Gospodstvo dao iste prepisati, budući se odnašaju na isti predmet.

Čast mi je ovdje u privitku dostaviti Vašem Gospodstvu tri spisa, medju kojima se nalazi i originalni govor g. dr. Spiletka. Na temelju toga govora, a

⁷⁰ NAD, AP, Praes. 27/30.

i na temelju izjava neke gospode gradjana Đakovačkih, koje sam saslušao, mogao sam steći ovo uvjerenje:

Gospodin dr. A. Spiletak nije imao nikakve zločeste namjere, nego je kao teoretičar izneo ideologiju Strossmayerovu u nezgodno obradjenom tematu. Usljed toga mu je govor ostao nejasan, te dao povode Vašem Gospodstvu i kako saznam, mnogim drugim izletnicima, da ste zaključili kao da bi se radilo o podcjenjivanju zasluga naše vojske za narodno i državno ujedinjenje i o oštroj kritici mjera današnje Kr. Vlade u svrhu održanja reda u zemlji.

Govor g. dr. Spiletka sadržaje neumjesnu argumentaciju, koja ne odgovara svečanom raspoloženju dana, a niti zadaći, koju sam g. dr. Spiletku kao najstarijem članu Stolnoga Kaptola namijenio, ali uza sve to ne mogu ustvrditi, da bi govornik imao zlu namjeru naročito mu nije bilo u pameti, da bi provokatorno dočekao toliki broj uglednih gostiju iz naše prestolnice Beograda. Iz govora dr. A. Spiletka se vidi, da je govorniku bila namjera istaknuti, kako današnji iskreni Jugoslaveni imaju uz nacionalne svetinje visoko cijeniti i kulturno vjerske svetinje, za koje je veliki nacionalista Strossmayer živio i velika mecenatska djela narodu prikazao. Ta misao nije izvedena potpuno jasno, pak nije čudo, da je govornik doživio negodovanje od jednog dijela slušatelja, koji u onom svečanom času ispred nebotične Katedrale Strossmayerove nijesu očekivali drugo, nego bratski iskreni susretaj i umiljatu dobrodošlicu.

Visoko poštovani gospodine! Meni je neizmjereno žao, što ja nijesam mogao taj dan biti lično prisutan u Đakovu i lično pozdraviti tako impozantan broj dragih Beogradjana. Uvjeren sam, da bi svečani čas našega susretaja bio meni i Vama nadasve drag i neizbrisiv u životu, ali sam za dvadeset četiri župe odredio još pred mjesec dana program inspekcije i crkvenih funkcija, pak nije bilo moguće, da se taj program mijenja. Tako sam došao u takvu situaciju, da sam si odredio zamjenika za doček gostiju, koji eto nije odgovorio mojim intencijama.

Molim Vaše Gospodstvo, da izvoli primiti izraz mojega visokoga poštovanja i otadžbenički pozdrav. D J A K O V O, dne 24. maja 1930.

Dr. Antun Akšamović biskup.⁷¹

⁷¹ NAĐ, BO, Iz ostavštine dr. Andrije Spiletka.

22.**Ministarstvo pravde predsjedniku Ministarskog savjeta, 16. lipnja 1930.**

MINISTARSTVO PRAVDE

Kraljevine Jugoslavije

VERSKO ODELENJE/XIII

Pov. Br. 301

16. juna 1930. god

Beograd

PREDMET: Spiletak Dr. Andrija,

Generalni vikar Biskupije

Đakovačke, krivica

GOSPODINE PREDSEDNIČE!

U vezi akta Ministarstva Unutrašnjih Dela, Kabineta Pov.K.Br.691 od 2. juna 1930. god. po predmetu krivice Dr. Splitka Andrije u poznatom incidentu u Đakovu prilikom tamošnje posete Beogradskih turista, 11 maja t.g., čast mi je izvestiti Vas u sledećem:

Ovih dana posetio me je Biskup Đakovački Presvetli Gospodin Monsinjur Akšamović u istoj ovoj stvari žaleći taj nemili incident, koji je njemu kao jednom od najjačih pobornika nacionalnog jedinstva i dobrih odnosa između Crkve i Države iz reda našega katoličkoga Episkopata, teško na srce pao. Gospodin Akšamović mi je saopštio, da je on od svoje strane oštro ukorio Dra Spiletka, što je nezgodnim i u našoj društvenoj situaciji uvredljivim izrazom, a verujući da nije imao zlu nameru, pored inače stručnog njegovog poznavanja ideologije Štrosmajerove, izazvao opravdan revolt iskrenih domorodaca, koji s pravom osuđuju nezgodni taj gest. Gospodin Biskup rešio je još, da Gospodinu Dru Spiletku u znak negodovanja oduzme zvanje ravnatelja Biskupske Kancelarije, koje je zvanje od osobitog ličnog poverenja Biskupova a koje mu je Gospodin Biskup ovim odrekao, s toga što se je u odsutnosti Biskupovoj ogrešio o visoke patriotske intencije Biskupove.

Ujedno me je Gospodin Akšamović umolio, da se i ja kao resorni Ministar za versko-političke poslove državne zadovoljim tom njegovom merom prema Gospodinu Dru Spiletku i likvidiram dalje zvaničenje po ovoj stvari.

Tim povodom meni je čast o prednjem izvestiti Vas, Gospodine Predsedniče i umoliti Vas da, u smislu prednjega izvolite uzeti na znanje prednju odluku Gospodina Biskupa Akšamovića time, da će krivac Dr. Spiletak na ovaj način moralno iskusiti u osetnoj meri posledice za nemili Đakovački incidentat.

Primate, Gospodine Predsedniče, i ovom prilikom uverenje moga osobitog poštovanja.

MINISTAR PRAVDE,
Dr Milan Srškić

16. juna 1930. g.

GOSPODINU

PRESEDNIKU MINISTARSKOG SAVETA

KAO

MINISTRU UNUTRAŠNIH DELA

BEOGRAD.⁷²

23.

Biskup Antun Akšamović razrješuje dr. Andriju Spiletka službe kancelara, 8. srpnja 1930.

BISKUPSKI ORDINARIJAT

ĐAKOVO

Broj 1064/1930.

Presvijetli gospodin

Msgr dr. ANDRIJA SPILETAK

⁷² NAĐ, BO, Iz ostavštine dr. Andrije Spiletka. - Predsjednik ministarskog saveta (vijeća), i ujedno ministar unutrašnjih poslova, bio je tada Petar R. Živković.

Veliki prepozit i gen. vikar

D J A K O V O.

Na temelju Kanona 373. §. 5. C.Z. riješavam Vas službe direktora biskupske kancelarije danom 1. augusta o.g.

Sve poslove i akta, koji se na službu biskupijskoga kancelara odnose, izvolite predati u ruke preč.g. Msgra Josipa Sokola.

Danom 1. augusta o.g. obustavlja Vam se takodjer honorar propisan za obavljanje službe direktora biskupske kancelarije.

D J A K O V O, dne 8. jula 1930.

Antun Akšamović

biskup.⁷³

24.

Dr. Andrija Spiletak reagira na razrješenje službe direktora biskupske kancelarije, 10. srpnja 1930.

Presvijetlom gospodinu

Dru Antunu Akšamoviću

biskupu u Đakovu.

Dekret od 8. jula o.g. br. 1064. kojim me Vaša Presvijetlost rješava službe direktora biskupske kancelarije, a da za to ne navodi nikakva razloga, smatram izrazom nepovjerenja prema mojoj osobi, pa se već od danas odričem te službe.

Sve poslove i spise predat ću g. Sokolu, kad se iz Zagreba povrati.

⁷³ NAĐ, BO, br. 1064/30.

Ujedno skrećem pažnju Vaše Presvjetlosti da se ne slaže sa čašću velikog prepošta da vrši službu kanonika teologa kako je to i Sv. Stolica upozorila još g. 1928. Stoga ja početkom školske godine 1930-31. ne kanim predavati biblijske predmete na našem bogoslovnom učilištu.

Uz dužno poštovanje.

U Đakovu, 10. srpnja 1930.

Dr. Andrija Spiletak

veliki prepošt.⁷⁴

25.

Biskup Antun Akšamović odgovara dr. Andriji Spiletku, 23. srpnja 1930.

Presvjetli gospodin

Dr. ANDRIJA SPILETAK

veliki prepošt

D J A K O V O .

Vaše mišljenje u dopisu od 10. jula 1930. je posve neispravno. Tvrdnja da se „sa čašću Velikog Prepošta ne slaže, da vrši službu kanonika teologa“, je uvredljiva, kako za uzvišenu nauku sv. bogoslovlja tako i za sv. Stolicu, na koju se pozivljete.

Pri Ordinarijatu je sproveden dopis sv. Stolice od 27. aprila 1928. br. 8074., koji sadržaje posve drugu afirmaciju. Ta tvrdnja glasi: Eodem tempore advertit /Dataria Apostolica/ non esse compatibile via ordinaria in eadem persona Praeposituram una cum Canonicatu Theologali cumulari propterea: Canonicatus Theologalis vacans declarabitur, cuius collatio S. Sedi reservabitur. [/Apostolska Datarija/ podsjeća da nije redovitim putem spojiva Prepozitura sa (službom) Kanonika Teologa, zato: (službu) Kanonika Teologa treba proglasiti upražnjenom, a njezina će se podjela rezervirati Sv. Stolici.]

Iz ove afirmacije logički slijedi: Dataria Apostolica predpostavlja, da postoji kao beneficij i zasebna služba: Canonicatus Theologali. Taj se ne može

⁷⁴ NAĐ, BO, Iz ostavštine dr. Andrije Spiletka.

via ordinaria cumulari u jednoj osobi Prepošta. Stoga se taj kanonikat proglašuje vacans, te popunjenje njegovo pripada sv. Stolici.

Naš Stolni Kaptol, hvala Bogu, takovog kanonikata ne ima.

Statuti Stolnog Kaptola odobreni po Sv. Stolici 1926. u §. 59., 60. i 61., posve drukčije tu uredbu regulišu. Ta je uredba za nas pravilo prosuđivanja i ravnanja.

Savezno s gornjim objašnjenjem Vaša se ostavka ne može primiti na znanje i odobrenje.

Br 3/ Arch

Datarija. –

Ap. Nuncijatur

Sa poštovanjem

Đakovo, 23. jula 1930.

Dr. A. Akšamović, biskup.⁷⁵

26.

Biskup Antun Akšamović dr. Andriji Spiletku, 23. srpnja 1930.

Presvjetli gospodin

Dr. ANDRIJA SPILETAK

veliki prepozit

D J A K O V O .

Vaša ostavka na službi Generalnoga Vikara se prima na znanje i odobrenje. Obrazloženje Vaše Presvjetlosti nije ispravno. Vama priopćeno usmeno, da situacija koju ste izazvali svojim agresivnim govorom ispred stolne crkve iziskuje, da ne vršite više poslove koji spadaju u crkvenoj administraciji u područje „res mixtae“. Suženje crkvene jurisdikcije generalnom vikaru ili bi-

⁷⁵ NAĐ, BO, br. 1064/1930, 23. jula 1930.

skupu koadjutoru stoji u praksi kod svih gotovo biskupija pak i dekret od 8. jula 1930. br. 1065./1930. nije nikakav izuzetan slučaj.

Za Vašu saradnju u administraciji biskupije primite ovim moju zahvalnost.

U Đakovu, dne 23. jula 1930.

Dr. Antun Akšamović, biskup.⁷⁶

27.

Biskup Antun Akšamović, Okončanje disciplinskog postupka, 23. srpnja 1930.

BISKUPSKI ORDINARIJAT

ĐAKOVO

Broj: 1146/1930.

Predmet: Spiletak dr Andrija, kanonik Đakovo, okončanje disciplinskog postupka.

G o s p o d i n e M i n i s t r e !

Čast je potpisanom biskupu đakovačkom priopćiti Vašoj Ekscelenciji, da je disciplinski postupak protiv Dr. Spiletka Andrije, kanonika u Đakovu, dovršen.

Savezno s time izdan je dekret dne 23. jula 1930. br. 1065/1930. kojim je gospodin Dr. Spiletak Andrija riješen službe i honorara direktora biskupske kancelarije. Nadalje je riješen časti i službe generalnoga vikara / bisk. namješnika/. Ujedno mu je podijeljen ukor radi prekoračenja djelokruga, koji mu je kao generalnom vikaru bio odredjen.

⁷⁶ NAĐ, BO, br. 1065/1930, 23. jula 1930.

Tvrdo se nadam, da će Vaše Gospodstvo ovaj postupak primiti na znanje i odobrenje, te i od strane Kr. Vlade proglasiti disciplinski postupak po tom predmetu dovršenim.

Molim Vaše Gospodstvo, da izvoli primiti uvjerenje mojega visokoga poštovanja.

U D J A K O V U, 23. jula 1930.

Dr. Antun Akšamović, biskup⁷⁷

28.

**Augustin Čičić, načelnik Ministarstva pravde,
biskupu Antunu Akšamoviću, 18. srpnja 1930.**

Presvetli Gospodine!

Po ličnom zanimanju Vaše Presvetlosti prilikom našega razgovora u Zemunu 17. jula t.g. u kojemu stadiju da se nalazi pitanje gosp. Msgra Dra Spiletka, nastalo usled poznatog incidenta u Đakovu, čast mi je uz prilog par ./ duplikata akta Gospodina Ministra Pravde od 16. juna t.g. Pov. br. 301 izvestiti Vašu Presvetlost, u smislu usmenog saopštenja, da je to pitanje okončano u smislu dogovora Vaše Presvetlosti sa Gospodinom Ministrom Pravde, kao što će se Vaša Presvetlost uveriti iz priloga.

Čast mi je primetiti i ovom prilikom, da je Gospodin Ministar iz ličnih obzira prema Vašoj Presvetlosti, koji Vas i ceni i osobito poštuje rešio se, da okonča ovaj incident prema Vašem predlogu odustavši od svih daljih mera protiv gosp. Spiletka, kako se je u početku bio nosio mišlju; a tako je po Presvetlom Gospodinu Msgr Antunu Akšamoviću biskupu Đakova stvar bila oštrije shvaćena i u Ministarstvu Unutrašnjih Poslova s obzirom na posledice, koje bi imao osetiti Dr Spiletak, no priloženim aktom Gospodina Ministra razmilila se je stvar na međusobnom sporazumu Vas dvojice u smislu ličnog predloga Vaše Presvetlosti i time je pitanje okončano.

Primite, Presvetli Gospodine i ovom prilikom izraz mog odličnog poštovanja.

A. Čičić.

⁷⁷ NAĐ, BO, br. 1146/1930. od 23. srpnja 1930.

Popratni dopis:

MINISTARSTVO PRAVDE

Kraljevine Jugoslavije

VERSKO ODELENJE/XIII

Br. 301.

18. jula 1930. god.

Beograd.

PREDMET: Spiletak Dr. Andrija,

generalni vikar

Biskupije Đakovačke,

krivica.

PREČASNOM

BISKUPSKOM ORDINARIJATU

D J A K O V O .

S molbom da se priloženi pod ./ list uruči Presvetlom Gospodinu tamošnjem Ordinariju.

Po ovlašćenju Ministra Pravde

Načelnik,

A. Čičić.⁷⁸

⁷⁸ NAD, BO, 18./7. 30.

29.

**Ministarstvo pravde javlja da je slučaj dr. Andrije Spiletka okončan,
1. rujna 1930.**

MINISTARSTVO PRAVDE

Kraljevine Jugoslavije

VERSKO ODELENJE/XIII

Br. 72670

1. septembra 1930.g.

Beograd.

PREDMET: Spiletak, Dr. Andrija

krivica.

PREČASNOM

BISKUPSKOM ORDINARIJATU

D J A K O V O .

Gospodin Ministar Pravde doneo je 28. avgusta 1930. god. pod br. 72670 sledeće rešenje:

„Dopis Biskupskog Ordinarijata u Đakovu od 23 jula 1930. god. Br. 1146, kojim se izveštava da je g. Dr. Andrija Spiletak, zbog krivice u poznatom Đakovačkom incidentu od 11. maja 1930. god. rešen službe i honorara direktora biskupske kancelarije te časti i službe generalnog vikara i ujedno da mu je podeljen ukor radi prekoračenja delokruga, koji mu je kao generalnom vikaru u pomenutoj prigodi bio odredjen – prima se ovim na znanje, time da se postupak u Ministarstvu Pravde kao resornom za Versko-političke poslove po krivici g. Spiletka prilikom pomenutog incidenta smatra definitivno okončanim.“

O čemu izveštava prečasnii Ordinarijat s molbom na znanje.

Po ovlašćenju Ministra Pravde

Načelnik

A. Čičić.⁷⁹

⁷⁹ NAĐ, BO, br. 1146, ad. 6. IX. 1930.

30.

Biskup Antun Akšamović piše dr. Andriji Spiletku pomirljivo i prijateljski o razlozima svoga postupka (bez nadnevka)

Dragi moj Prepošte!

Nije moja namjera, da u polemičkoj formi uredjujemo naše odnošaje. Ako za koji crkveni predmet vrijedi ova: Roma locuta causa finita [Nakon što Rim progovori, stvar je završena], to vrijedi i za ovo naše pitanje.

Svi dobro znamo, da u Kaptolu Đakovačkom nijesu prilike normalne. Ja po potrebi Kanona mogu sebi uzeti za administrativnu službu dva Kanonika. Dok stolna crkva ne bude imala *dva* prebendara, ja ću se tim pravom služiti. Čim stolna crkva dobije dva prebendara, tada ću uzeti u službu 1 Kanonika i 1 prebendara. Za sada će me u službi po biskupiji pratiti Kanonik Sečkar, a Kanonik Sokol mora raditi u kancelariji. Dogle mora neki drugi Kanonik, pa makar to bio i dignitarac [dostojanstvenik] obnašati službu Kanonika Teologa. Pravilo Kaptola potvrđuje biskup, dakle konsekvntno i mijenja i dispenzira u svemu, što je juxta mentem codicis [u duhu Kodeksa]. – Meni je vrlo žao, da Ti nećeš i ne možeš, da razumiješ, da sam ja preduzeo sve napore, da se zamišljeni disciplinski sud – koji nije mogao spriječiti niti Ban niti Dr Ribar, koje sam zato zamolio, ipak stornira i da se u okviru crkvene discipline, dovrši isti spor. Tu nije po srijedi pijani oficir, nego članak Giornale d'Italija,⁸⁰ koji bi Ti sam odsudio, da si ga čitao. Taj članak je predan Peri Živkoviću i ministru Zbora, dapače i sam Kralj je bio povučen u ovo pitanje. Da se preko svega pre-dje i da se umire duhovi, poslužio sam se kod Ministra Srškića komponiranim prilogom. Kr. Vlada će odustati od disciplinskoga suda, ja ću izdati dekret, kojim se riješavaš službe *direktora Kancelarije i prema tome nećeš vršiti poslove crkveno političke naravi*. To je bio glavni razlog, da sam Ti ograničio pravo podpisivanja spisa. To je učinio Bisk. Karlin⁸¹ svome koadjutoru i Jeglič⁸² svome konzistoru dr. Bonefačić⁸³ i drugi biskupi u Dalmaciji u opće ne imaju gen. vikara. Eto dakle baš Tvoju presvijetlost nijesam u ničemu ponizio. Što se tiče službe direktora Kancelarije, dobro Ti je poznato, da Sokol⁸⁴ već dvije

⁸⁰ Nije poznato, što su te talijanske novine pisale o „slučaju Spiletak“.

⁸¹ Andrej Karlin, tršćansko-koparski biskup.

⁸² Anton Bonaventura Jeglič, naslovni nadbiskup ljubljanski.

⁸³ Kvirin Klement Bonefačić, splitsko-makarski biskup.

⁸⁴ Josip Sokol, dotadašnji tajnik u Biskupskom ordinarijatu u Đakovu, koji je došao na mjesto dr. Andrije Spiletka i bio generalni vikar do imenovanja biskupa Stjepana Bauerleina za po-

godine čezne za svojom Kurijom. Čim on izadje iz bisk. Dvora, mora se odrediti njegov odnošaj prema biskupu i bisk. Kancelariji. Tajnik biti ne može. Ja sam Tebi rekao, da tajnika za sada neću imenovati. Dakle je prirodno, da Kan. Sokol dobije naslov direktora i da dalje radi u Kancelariji. Tebi će se honorar direktno nadoknaditi u plaći Kanonika Školastika, koju sam odlučio povećati.

Generalni vikar u nijednoj biskupiji ne dobiva plaće, jedino koadjutor biskup dobiva za troškove krizme.

Iz svega ovoga vidiš, da bi ova promjena u našoj Kancelariji slijedila 1. VIII i bez obzira na tu nesretnu aferu. Stoga ja ne razumijem, šta Tebe zapravo vrijedja. Ja sam znajući za te naše predstojeće promjene fiksirane za I./VIII. o. g. koristio se tim sretnim okolnostima, da Vladi odbijem oštrac i oružje. To mi je zapravo uspjelo. Da sam ja pustio stvar s vida, Ti bi prošao kao Ivo Šalovac u Brodu.⁸⁵

Mojom pak sretnom (metodički) saradnjom u riješavanju toga spora, jest i vuk sit i ovca cijela. Zato nije trebalo doći do toga, da daješ ostavku na službi gen. vikara.

Ja sam ju samo zato primio, da mi ne predbacuješ, da mi zabadava služiš. Ja ću ostati bez general. vikara, te ću voditi i raditi sam, dok mogu. Kad osjetim slabost, tražiti ću koadjutora cum jure successionis. Nakon ovoga objašnjenja Te mogu uvjeriti, da se ni malo ne srdim na Tvoju u svakom pogledu poštovanu ličnost. Ja sam za javnost odgovoran u administraciji, pak ću ju i sam vršiti. Tebe ću kao svoga prijatelja od mladosti najdražega i dalje voljeti i gdje mogu pomagati. –

Srdačno Te pozdravljam i u duhu grlim. Tvoj Antun.⁸⁶

31.

Pismo msgr. Josipa Carevića, dubrovačkog biskupa, u kojem poziva dr. Andriju Spiletka da se vrati u Dubrovačku biskupiju, 3. kolovoza 1930.

Vijest o „đakovačkom incidentu“ proširila se sve do Dubrovnika. Kad je dubrovački biskup Josip Marija Carević saznao za poteškoće na koje je dr.

moćnog biskupa, s jurisdikcijom dijecezanskog biskupa.

⁸⁵ Ivan Šalovac, svećenik Đakovačke biskupije, bio je optužen za protudržavnu djelatnost, kasnije su ga ubili partizani.

⁸⁶ NAĐ, AP, Prs. 24/7 930.

Spiletak naišao, napisao mu je pismo i predložio da se vrati u svoju „rođenu biskupiju“.

BISKUPSKI ORDINARIJAT
DUBROVNIK

†Prečasni don Andro,

Čujem, da imate tamo neke poteškoće; bilo bi mi vrlo milo, da me izvjestite ili da se porazgovorimo u Zagrebu, ako dođete na Euharistični kongres. Ja sam spreman doći Vam u susret što više moguće i bio bih sretan, kada biste htjeli povratiti se u biskupiju Vašu rođenu, te preuzeti koju službu na slavu Božju i spasenje duša

Pozdravljam i blagoslivljem

† Josip M. [Carević]⁸⁷

Dubrovnik 3/8. 1930.

32.

Spiletak biskupu Careviću, 5. kolovoza 1930.

Na prethodno pismo i ponudu da se vrati u Dubrovačku biskupiju, dr. Spiletak je odgovorio da nije voljan to učiniti i da ostaje u Đakovu. Iako je u prvi mah biskupu ponudio ostavku i na službu profesora, ostao je profesorom biblijskih znanosti do 1935. godine; za rektora Sjemeništa imenovan je 1934. godine i tu je službu obavljao do 1937., a službu prodirektora Visoke bogoslovne škole od 1929. sve do svoje smrti 1941.

Presvijetli g. biskupe,

⁸⁷ NAĐ, BO, Iz ostavštine dr. Andrije Spiletka. - Koncept odgovora dr. Spiletak napisao je svojom rukom na poledini pisma dubrovačkog biskupa.

vrlo sam Vam zahvalan na cijenjenom pismu od 3/8. Poteškoće koje sam imao, nadam se da sam prebrodio, pa dok sam još Bogu hvala dobro, ne kanim seliti iz stana, koji sam tek ove godine uredio s nakanom, da u njemu do smrti ostanem.

Ne mogu Vam u listu saopćiti, što me je ponukalo da sam dao ostavku na službi generalnog vikara. Na Kongres u Zagrebu neću ići, ali se nadam, da ću, prije ili poslije imati priliku, da Vašoj Presvjetlosti potanko i objektivno prikažem. Bit će to dobro i posebno tim više, što će Vam altera pars bez sumnje stvar prikazati sa svoga gledišta, kad se u Zagrebu sastanete.

Srdačno Vas pozdravljam ljubeći posvećenu desnicu. Vašoj Presvjetlosti odani

Dr. A. Spiletak Dj. 5/8. 30.⁸⁸

33.

Josip Vodopija, 22. svibnja 1930.

Presvijetli gospodine,

Pošto sam u *Narodnoj Obrani* pročitao Vaš pozdrav braći Beogradjanima, odlučio sam smjesta, da Vam pišem i da Vam rečem: Hvala Vam na muževnim i istinitim riječima, koje ste tom prigodom izrekli otvoreno i bez slatkog uviđanja. Srce mi je raslo i duša mi se radovala vidjevši i osjećajući, da još ima naših crkvenih velikodostojnika, koji idu stopama i primjerom bjelovarskim iz g. 1888. Još jednom od srca Vam hvala, da sam mogao u ovo doba čitati i čuti jednu riječ istine.

Da Vam se javim, želio sam već odavna, ali nemam mnogo, da Vam pišem po gotovo ne mogu dobro javiti, jer sam još i danas uvijek pod teškim dojmom nesreće, koju mi je spremio i uradio dr. Belić sa kompanijom tamo i u Ljubljani. Osobito, kad ispredjujem, kako se ovdje radi i što se sve radi i zašto sam ja tako stradao a sa mnom mora da strada i moja obitelj. Teško mi je i užasno, da bih, čini mi se, mirno i bez i najmanje griznje savjesti, krivce toga moга zla ekrazitom i bombom uništio. Oh da znate i možete pojmiti i razumjeti bol i moju gorčinu i kad gledam i čitam, da ti i takvi ljudi predstavljaju i u njima je oličen „katolički pokret“ u Đakovačkoj biskupiji. Oni su vodje

⁸⁸ NAD, BO, Iz ostavštine dr. Andrije Spiletka.

katoličke akcije, svijetlo i luča! Vjerujem u Boga i Njegovu pravdu, ali da mi nije toga, znajte, da bih već bio klonuo.

Vas se, presvjetli, uvijek sa radošću i priznanjem sjećam i zahvalan sam Vam i ostajem radi moralne potpore i zauzimanja, koje ste mi pružili onom prigodom.

Izvolite primiti mnogo iskrenih pozdrava i oprostite na mojim možda težim izrazima, ali ne mogu drukčije.

Vaš odani

Josip Vodopija.⁸⁹

34.

**Stjepan Korenić, zagrebački kanonik, čestita dr. Andriji Spiletku,
1. kolovoza 1930.**

Presvjetli gospodine!

Dopustite, da Vam od srca i duše moje čestitam. Dokle naš narod ne bude imao ovakvih karaktera, koji su vrsni moralnom snagom svojom javno istupiti na obranu istine i pravde i svoga naroda, dotle narod naš ne će se moći odhrvati zlu, koje ga tišti. Vi ste, Presvjetli gospodine, dostojan Generalnog vikara istupili takvom snagom karaktera svoga, da je nas ovde zadivilo. Znam, da ovo što je iza toga slijedilo, samo povećava sjaj Vašega značaja. Veličinom duha svoga, Vi to suvereno sa visine laganim podsmjehom gledate, a oni koji nisu kadri izdići se nad prolaznost ovakvih ništetnosti, drže, da su Vama naniželi bol Naslovu duše Vaše. A Vi ste, Presvjetli gospodine, nama ogledalo čisto kano što je čista i sveta istina i pravda, koje su izvor vječne pravde i istine. Držim, Presvjetli gospodine, da i tamošnje kao i ovdašnje svećenstvo dijeli ne sućut, nego radost čistu i svetu, koja je srca svih čestitih i poštenih obujmila, kad je doznala, kako ste divni primjer dali svećenstvu našem, kako i ono, u danim prilikama treba Vašu Presvjetlost da slijedi, ne žacajući se i prijegora.

Presvjetli Gospodine, dopustite, da Vam od srca čestitam. Štovao sam Presvjetlost Vašu u velike, ali Vi ste svojim divnim značajem i odvažnošću

⁸⁹ NAĐ, BO, Iz ostavštine dr. Andrije Spiletka, 22/V. 1930. Nije poznato tko je bio Josip Vodopija, a on sam spominje da je u sporu s dr. Matijom Belićem, odvjetnikom u Đakovu, pretrpio mnogo štete.

u srcu mome potakli jošte veće poštovanje. Stotinu puta Vam Bog naplatio, i dao jakosti slabima, da u danim prilikama, kakve su se Presvjetlosti Vašoj pružile, crpe od Vašega karaktera snage.

Vaše Presvjetlosti najodaniji štovatelj

Msgr. Stjepan Korenić kanonik⁹⁰

35.

**Vlč. Josip Ivić, župnik u Bapskoj, čestita dr. Andriji Spiletku
(bez nadnevka)**

Presvjetli gospodine!

Čitam i čitam Vaš govor (u „N. Obrani“) održan beogradskoj deputaciji i ne mogu, a da Vam ne čestitam! Ja sam najposlije jedna – relativna – ništica, ali svojih osjećajâ mogu da iznesem. Tim više što su u ovom slučaju ti osjećaji zajednički s osjećajima apsolutne većine svećenikâ naše biskupije. I opet tim više što je Vaš govor, kao rijetko koji u našoj javnosti novijega vremena, izrečen upravo u pravi čas, na pravom mjestu i po čovjeku, koji poznaje Strossmayera možda najbolje od suvremenih „Strossmayerologa“.

U pravi – velim – čas, da u neku ruku odvažno demantira neke druge govore, falzifikate narodnoga mišljenja i osjećanja. Na pravom mjestu, da ga čuju oni, koji bi htjeli da sagrađe neku veliku i vječnu zgradu, a sami postavljaju mine u temelje njezine.

Ovih sam danâ bio u Beogradu i u Osijeku. Govorio sam s više svećenikâ. I uvjerio sam se ponovno da svi svećenici jednako misle. Svi su za Jugoslaviju, ali za Strossmayerovu t.j. za slavensku i kršćansku, a ne za framazunsku Jugoslaviju.

To treba reći u lice svakom!

Ne dolikuje službenicima Kristovim – svećenicima! i biskupima! – da se bilo kome ulaguju.

⁹⁰ NAĐ, BO, Iz ostavštine dr. Andrije Spiletka, 1. VIII. 1930. - Autor pisma je poznati zagrebački kanonik, katehetičar koji je u vrijeme upražnjenja Đakovačke biskupske stolice bio jedan od kandidata za đakovačkog biskupa.

Strossmayer je bio otvoren do drzovitosti. Malo više te junačke i inteligentne odvažnosti ne bi škodilo ni njegovim nasljednicima, pa bi manje otuđivali sebi svoje svećenstvo i – što je još mnogo žalosnije – svoj narod. Narod naime nije više analfabet. Znade čitati.....

Nas tjeraju iz školâ, a biskup javno govori na svojim apostolskim! vizitacijama, da je režim na dobrom putu! Ako je režim na dobrom putu, onda su biskupi na rđavom!

Ja sam – ponavljam ! – ništica, ali sam ponosan svećenik i želim to ostati do svoje bilo score, bilo kasnije smrti.

Čestitam! Poklon i pozdrav u K.I.G.N.!

Josip Ivić.⁹¹

36.

Posljednje pismo biskupa Antuna Akšamovića dr. Andriji Spiletku, četiri dana prije njegove smrti

BISKUPSKA KANCELARIJA

Đ A K O V O

Đakovo 25/XI. 941.

Dragi Illustrissime!

Čujem da se spremaš u Lipik, dobro je da obnoviš terapiju, koja Te je prošli put toliko ojačala i oporavila. Prije nego podješ, ja bi želio da se vidimo. Kod mene je gost Nadbiskup Dr Ujčić. On Te vrlo voli i cijeni, pak je najbolje, da se nadjemo kod mene na ručku. Ako Ti je drago, izvoli doći sutra dne 26/XI k meni na ručak u 12 ½ sati. Ja ću naručiti sve mekane stvari i prema Tvojem ćefu, ako Ti posebice ne označiš za sebe jelovnik u svojem odgovoru, da li moj predlog prihvaćaš. Ja sam uvjeren da se ti ne srdiš. Hrv. poslovice u narodnoj filozofiji kaže: Svoj sa svojim se oštro kara a i milo razgovara.

⁹¹ NAĐ, BO, Iz ostavštine dr. Andrije Spiletka. Josip Ivić bio je župnik u Bapskoj.

Sa odličnim poštovanjem i pozdravom

Dr † Antun Akšamović.⁹²

IZVORI I LITERATURA

Izvori

1. Archivio segreto Vaticano, Nunc. Jugoslavia, Pos. 17 1b., 607^R-618^R-
2. Arhiv Stolnoga kaptola Đakovo (SK)
3. Biskupski ordinarijat Đakovo (BO)
4. *Glasnik biskupija Đakovačke i Srijemske*
5. *Hrvatski list*, 12. svibnja 1930., broj 129, 2.
6. *Jutarnji list* XIX (1930)
7. Nadbiskupijski arhiv u Đakovu (NAĐ)
8. NAĐ, Ostavština dr. Andrije Spiletka
9. NAĐ, Praesidial biskupa Antuna Akšamovića
10. *Narodna obrana. List za prosvjetu, gospodarstvo i društveni život* XI (1930) br. 20.
11. *Politika*, 12. maja 1930., 3.
12. *Vreme* X (1930) br. 300.

Literatura

1. Antić, Lj., Diktatura kralja Aleksandra, *Vijenac*, 388, 15. siječnja 2009, 12-13.
2. Benašić, Z., *Đakovački portreti: 155 životopisa* (Đakovo, 2011), 28-129.
3. Herenda, A. B., 330 Beograđana i Pančevaca poklonilo se seni vladike Štrosmajera u Đakovu, *Vreme*, X (1930), broj 300., od 12. maja, 1-3.
4. Janjatović, B., *Politički teror u Hrvatskoj 1918. – 1935.* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2002).

⁹² NAĐ, BO, Iz ostavštine dr. Andrije Spiletka. - I iz ovoga se pisma može zaključiti da biskup Antun Akšamović nije bio „zlopamtilo“, naprotiv. On je nastojao sačuvati prijateljske odnose s dr. Spiletkom i nakon „incidenta“, a sav svoj autoritet pred državnim vlastima iskoristio je da ga spasi zatvora i drugih drastičnih kazna. Treba imati na umu da se to dogodilo za vrijeme Šestosiječanjske diktature.

5. Jelčić, D. (prir.), *Josip Juraj Strossmayer, Izabrani književni i politički spisi I.* (Zagreb, 2005), 17-21.
6. Kolanović, J. (prir.), *Korespondencija Josip Juraj Strossmayer – Serafin Vannutelli 1881 – 1887* (Zagreb, 1999), 521.
7. Krleža, M., *Deset krvavih godina* (Zagreb, 1957).
8. Kulundžić, Z., *Atentat na Stjepana Radića* (Zagreb: Stvarnost, 1967), 373 i dalje.
9. Marković, Z., † *Dr Andrija Spiletak, Glasnik biskupije Đakovačke i Srijemske* 69 (1941), 198-200.
10. Matković, H., *Povijest Hrvatske seljačke stranke* (Zagreb: Naklada Pavičić, 1999).
11. Milčetić, I., U Barču sa Strossmayerom, u: *Strossmayer Koledar za god 1907*, 84.
12. Novak, B. Smrtna presuda građanskome novinarstvu. Povijest novinarstva, prvi dio: Novinarstvo u Hrvatskoj uoči i za vrijeme Drugog svjetskog rata, *Medianali* 1, sv. 2 (2007), 149-161.
13. Pečarić, A., Pečarić, J., Strossmayer i Srbi, u: *Zbornik radova o Josipu Jurju Strossmayeru*, ur. Ivo Padovan (Zagreb: HAZU, 1997), 81-85.
14. Petrungaro, S., *Pisati povijest iznova* (Zagreb: Srednja Europa, 2009).
15. Radić, S., *Politički spisi* (Zagreb, 1971).
16. Smičiklas, T., *Nacrt života i djela Biskupa J. J. Strossmayera*. I. Izabrani njegovi spisi: Govori, rasprave i okružnice (Zagreb, 1906), 84.
17. Spiletak, A., *De Bogomilis, Dissertatio historica quam exaravit Andreas Spiletak membrum C. R. Instr. Subl. Educ. Presb. ad S. Augustinum.* (Viennae, MCMIV) /strojopis autogr./.
18. Spiletak, A., Molba za otpust iz biskupije, 18. VI. 1911, u: Nadbiskupijski arhiv u Đakovu, Biskupski ordinarijat, Dubrovnik: Molba za otpust iz biskupije, 18. VI. 1911.
19. Srakić, M., Iz Đakova „guske nisu letjele u maglu“, tj. u Beograd 1918. godine, *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 134 (2006), 689-691.
20. Srakić, M., *Bibliografija knjiga, brošura, monografija i muzikalija svećenika Đakovačke i Srijemske biskupije 1527. – 2006.* (Đakovo, 2007).
21. Svalina, F., *Život i djelo Andrije Spiletka* (diplomska radnja, Đakovo, 1997).
22. Šišić, F. (ur.), *Korespondencija Rački – Strossmayer*, Knjiga prva (Zagreb, 1928), 7.
23. Šverer, R., *Necrologium*, Stolni kaptol, 18-19. (rukopis).
24. Živković, A., † Msgr. Dr. Andrija Spiletak, *Bogoslovska smotra*, 29 (1942), 438.

Riassunto

L'INCIDENTE DEL ĐAKOVO L'ANNO 1930

Dopo il crollo dell'Impero austro-ungarico il 1° dicembre 1918 nacque il Regno dei Serbi, dei Croati e degli Sloveni che comprendeva il territorio di Slovenia, Bosnia ed Erzegovina, Serbia, Montenegro e Macedonia. Una delle idee fondamentali di quell'epoca che entusiasmava molti fu anche l'idea di 'jugoslavismo' e il 'corifeo' di quell'idea sarebbe stato Josip Juraj Strossmayer, vescovo di Bosnia e Srijem. A causa dell'egemonismo e del centralismo serbo in quel nuovo Stato già dall'inizio esistevano tensioni che ebbero il loro apice nell'attentato al Parlamento di Belgrado quando con la vita pagarono Stjepan Radić e altri deputati croati, membri del Partito Contadino Croato (HSS, *Hrvatska Seljačka Stranka*). Al 25° anniversario della morte del vescovo Strossmayer un grande gruppo di belgradesi fece una gita a Đakovo con intenzione di inchinarsi davanti 'all'ombra del grande jugoslavo'. In quell'occasione furono tenuti alcuni discorsi in cui veniva celebrato 'lo jugoslavismo di Strossmayer'. Il dott. Andrija Spiletak, vicario generale, salutò gli ospiti nel nome del vescovo assente Antun Akšamović davanti alla porta della cattedrale. Spiletak, nel suo discorso, tra l'altro, disse: "Né spade né calci né Glavnjača (prigioni) possono nobilitare cuori umani, né riscaldarli per opere sublimi". Le sue parole provocarono grande amareggiamento di alcuni presenti. La cosa giunse fino alle autorità politiche, cioè fino al bano Josip Šilović e il ministro della giustizia, perfino al re, che chiesero un'inchiesta. Intervenne il vescovo Antun Akšamović che si mise d'accordo con il Ministro della giustizia di ammonire il dott. Andrija Spiletak e di togliergli l'incarico del direttore dell'ufficio vescovile, in tal modo salvandolo dal tribunale disciplinare e dalla condanna a prigione.

Con il presente lavoro vorrei presentare 'in extenso' l'avvenimento svoltosi davanti alla cattedrale di Đakovo, cattedrale di Strossmayer, nel 1930, cioè durante la 'dittatura del 6 gennaio'. Si tratta dell'avvenimento ormai caduto in oblio ma successo nei tempi quando il vescovo Josip Juraj Strossmayer da alcuni fu esaltato quale 'iniziatore' dello jugoslavismo e 'profeta' della Jugoslavia. Il personaggio principale di quell'episodio è il dott. Andrija Spiletak, vicario generale della diocesi di Đakovo. Le fonti principali di questo lavoro sono giornali che hanno registrato e hanno descritto l'avvenimento (Bibliografia di riferimento) e documenti custoditi nell'Archivio arcidiocesano di Đakovo (Allegati).

Parole chiave: Andrija Spiletak, jugoslavismo, Strossmayer, dittatura del re Alessandro, ospiti da Belgrado, contributi giornalistici, Antun Akšamović.